

Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta
Studijní obor: L' Administration publique (Veřejná správa)

PŘESHraničNÍ SPOLUPRÁCE V EU
Cross-border cooperation in EU
Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:
RNDr. Jaroslav Maryáš, CSc.

Autor:
Bc. Markéta STAŇKOVÁ

Brno, duben 2006

Masarykova univerzita v Brně
Ekonomicko-správní fakulta

Katedra veřejné ekonomie

Akademický rok 2005/2006

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Pro ST A Ň K O V Á Markéta

Obor E Administration publique (Veřejná správa)

Název tématu: Přeshraniční spolupráce v EU

Název tématu v angličtině: Cross-border cooperation in EU

Zásady pro vypracování:

Problémová oblast:

Evropská unie, strukturální politika, přeshraniční spolupráce, regionální rozvoj

Cíl práce:

Cílem práce je analýza přeshraniční spolupráce v členských zemích EU se zvláštním zřetelem na realizované akce ve vybraném regionu ČR. Doporučuji zaměřit se na následující problémy:

- Přeshraniční spolupráce – formy, institucionální a finanční zabezpečení
- programy PHARE-CBC a Interreg a jejich přínos pro rozvoj příhraničních regionů
- realizované projekty programů PHARE-CBC a Interreg ve vybraném regionu

Postup práce a použité metody:

V první fázi diplomant provede analýzu dostupné literatury týkající se tématu, přičemž základem bude doporučená literatura. V druhé provede analýzu dostupných informačních a datových zdrojů. Poslední etapa bude zaměřena na zpracování získaných údajů, komparace a formulaci závěrů.

Rozsah grafických prací: dle potřeby

Rozsah průvodní zprávy bez příloh: 60 - 70 stran

Seznam odborné literatury:

Finanční zdroje EU poskytnuté České republice před vstupem do Evropské unie v letech 1990 – 2003. Informační centrum při delegaci Evropské komise v ČR, Praha 2003.

Podpora Evropské unie České republice. Program PHARE 1990-2000. Delegace Evropské komise v ČR, Praha 2001.

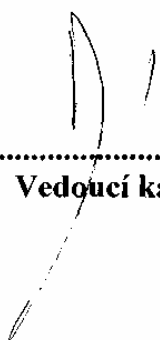
The Enlargement Process and the three pre-accession instruments: Phare, ISPA, Sapard. Proceeding of the conference organised by DG Enlargement and Permanent Representations of Sweden and Austria to the European Union on 5th March 2001. Brussel, 2001.

The Interreg III Community Initiative. Brussel, 2003
http://europa.eu.int/comm/regional_policy/interreg3/doc/docu_en.htm

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Jaroslav Maryáš, CSc.

Datum zadání diplomové práce: 18.3.2005

Datum odevzdání diplomové práce: 21.4.2006

.....
Vedoucí katedry

.....
Děkan

V Brně dne 18.3.2005

Jméno a příjmení autora:	Bc. Markéta Staňková
Název diplomové práce:	Přeshraniční spolupráce v EU
Název práce v angličtině:	Cross-border cooperation in EU
Katedra:	veřejné ekonomie
Vedoucí diplomové práce:	RNDr. Jaroslav Maryáš, CSc.
Rok obhajoby:	2006

Anotace

Předmětem diplomové práce „Přeshraniční spolupráce v EU“ je na základě historického vývoje podat ucelený přehled o vzniku, rozvoji a významu přeshraniční spolupráce v členských, ale i nečlenských zemích EU se zaměřením na konkrétní projekty realizované ve vybraném regionu ČR. První část se zabývá důvody vzniku přeshraniční spolupráce. Druhá část popisuje historii přeshraniční spolupráce a její různé formy. Třetí část se zaměřuje na finanční aspekt přeshraniční spolupráce, popisuje fondy EU, ze kterých je pomoc čerpána a iniciativu Interreg i externí programy přeshraniční spolupráce EU. Poslední část se soustředí na přeshraniční spolupráci v České republice a zaměřuje se na konkrétní Euroregion Nisa a projekty programu Phare CBC v něm realizované.

Klíčová slova

Přeshraniční spolupráce, přeshraniční struktury, fondy EU, Interreg, Phare CBC, Euroregion Nisa, realizované projekty

Anotation

The subject of the submitted diploma thesis „Cross-border cooperation in EU“ is to provide on historical basis a self-contained review about origin, development and importance of cross-border cooperation in member as well as non-member countries of the European Union with the emphasis on concrete projects launched in a chosen region of the Czech Republic. The first part of the thesis is devoted to the reasons of creation of cross-border cooperation. The second part describes the history of cross-border cooperation and its different forms. The third part concentrates on the financial aspect of cross-border cooperation, describes the EU funds from which the aid is provided and the Interreg Initiative and external programmes of cross-border cooperation of the European Union. The last part is focused on cross-border

cooperation in Czech Republic and concentrates on the concrete Euroregion Nisa and the projects of the Phare CBC programme that were launched there.

Keywords

Cross-border cooperation, cross-border frameworks, EU funds, Interreg, Phare CBC, Euroregion Nisa, launched projects

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Přeshraniční spolupráce v EU* vypracovala samostatně pod vedením RNDr. Jaroslava Maryáše, CSc. a uvedla v seznamu literatury všechny použité literární a odborné zdroje.

V Brně dne 19. dubna 2006

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala RNDr. Jaroslavu Maryášovi, CSc. za cenné připomínky a odborné rady, které mi byly během zpracování práce poskytnuty. Dále děkuji pracovníkům sekretariátu Euroregionu Nisa za poskytnuté informace a konzultace rovněž nezbytné pro vypracování této diplomové práce.

Úvod.....	10
1 Důvody přeshraniční spolupráce	12
2 Historie přeshraniční spolupráce a její formy.....	13
2.1 Vznik přeshraniční spolupráce	13
2.1.1 Rada Evropy	13
2.1.2 Evropská společenství.....	15
2.2 Formy přeshraniční spolupráce	18
2.3 Struktury přeshraniční spolupráce	19
2.3.1 Definice euroregionů.....	19
2.4 Právní formy euroregionů	20
2.4.1 Přeshraniční struktury s vlastní právní subjektivitou.....	21
2.4.2 Přeshraniční struktury bez právní subjektivity	21
2.5 Složení euroregionů	22
2.6 Cíle euroregionů	22
2.7 Euroregiony v Evropě.....	23
3 Finanční aspekt přeshraniční spolupráce.....	25
3.1 Finanční nástroje regionální politiky EU (strukturální fondy a Kohezní fond)	25
3.1.1 Evropský fond regionálního rozvoje – ERDF	26
3.1.2 Evropský sociální fond – ESF	26
3.1.3 Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond – EAGGF	27
3.1.4 Finanční nástroj pro řízení rybolovu – FIFG.....	27
3.2 Formy financování ze strukturálních fondů	28
3.3 Předvstupní fondy EU.....	30
3.4 Iniciativy a programy EU podporující přeshraniční spolupráci	32
3.4.1 Iniciativa Interreg (1990-1999).....	32
3.4.2 Iniciativa Interreg III (2000-2006).....	34
3.4.3 Fond mikroprojektů (FM)	37
3.4.4 Program PHARE.....	38
3.4.5 Společný fond malých projektů (SFMP).....	40
3.4.6 Phare CREDO.....	41
3.4.7 TACIS CBC.....	42
3.4.8 CARDS.....	43
3.4.9 MEDA	44
3.4.10 LACE	44
3.5 Sbližování iniciativy Interreg (A) s ostatními programy přeshraniční spolupráce ..	45
4 Přeshraniční spolupráce v ČR	48
4.1 Iniciativy a programy přeshraniční spolupráce v ČR	48
4.1.1 Phare CBC	48
4.1.2 Interreg IIIA.....	52
4.2 Struktury přeshraniční spolupráce v ČR	53
4.3 Euroregion Nisa.....	55
4.3.1 Historie přeshraniční spolupráce na tomto území.....	55
4.3.2 Vznik Euroregionu	57
4.3.3 Stav a právní forma	59
4.3.4 Organizační struktura	60
4.3.5 Financování	62
4.3.6 Phare CBC	63
4.3.7 Interreg (IIA, IIIA).....	66
4.3.8 Příklad realizovaných projektů v Euroregionu (program Phare CBC).....	68
Závěr.....	72

Seznam použité literatury a dalších pramenů.....	74
Seznam tabulek, obrázků a příloh.....	77

Úvod

Hraniční regiony jako periferní oblasti států trpí historickými důsledky své polohy a z toho vyplývající izolací. Politicky motivované bariéry národních států uměle zpřetrhaly hospodářské kontakty dotčených regionů a kulturní souvislosti. Kvůli své poloze se tak oblasti u státních hranic vyvíjely často zcela jinak než oblasti uvnitř státu. Sjednocovací proces, který byl počátkem 50. let v Evropě zahájen, způsobil v této oblasti zlom. Jednotlivé státy si začaly postupně uvědomovat, že právě hraničních regionů se tento proces nejvíce a nejdříve dotýká a že jedním ze stavebních kamenů integrace celé Evropy proto musí být přeshraniční spolupráce.

První snahy o koordinovaný přístup v rámci příhraničního rozvoje v Evropě je možno nalézt již v 50. letech, krátce po druhé světové válce, kdy se zástupci příhraničních oblastí podél mnoha evropských hranic spojili, aby projednali odstranění hraničních bariér. Začali tak zakládat sdružení obcí, která se vztahovala k oblastem společného zájmu. Cílem přeshraniční spolupráce těchto sdružení bylo pomoci vyrovnávat nevýhody, jež okrajové oblasti států postihují a zlepšovat tamější životní podmínky.

Přeshraniční spolupráce byla od počátku podporována Radou Evropy, která nejen iniciovala vznik Asociace evropských hraničních regionů, ale v roce 1981 dokonce vytvořila právní rámec přeshraniční spolupráce „Evropskou rámcovou úmluvu o přeshraniční spolupráci“. Přistoupení nových členských států v 70. a 80. letech donutilo zajímat se o regionální politiku a tím i přeshraniční spolupráci i dosud významněji nezainteresované Evropské společenství. To v 90. letech zavedením iniciativy Interreg a později i dalších programů podporujících přeshraniční spolupráci (Phare, TACIS, atd.) způsobilo rapidní nárůst vzniku přeshraničních struktur v Evropě a posunulo integraci v této oblasti výrazně kupředu.

Absence jednotné legislativy a právních procedur upravujících jednotlivé přeshraniční struktury a velké množství nesourodých programů, ale působily potíže v koordinaci přeshraniční spolupráce, a proto Evropská unie již během druhé etapy iniciativy Interreg začala pociťovat potřebu sladit její pravidla a postupy především s programem Phare CBC, ale i se všemi ostatními programy přeshraniční spolupráce působícími mimo Společenství. Interreg III přinesl několik nových zásad, pomocí nichž mělo být sblížení programů dosaženo, hlavní zlom se však očekává právě v novém nadcházejícím rozpočtovém období 2007-2013, na které se plánuje reforma politiky soudržnosti EU. Ta hovoří o tzv. „novém evropském nástroji pro sousedství a partnerství“ a „předstupním nástroji“, jež mají nahradit dosavadní existující programy přeshraniční spolupráce pro kandidátské a nečlenské státy EU - Phare,

TACIS, MEDA, CARDS, ISPA a SAPARD. Zároveň také navrhuje vytvoření tzv. „Evropských uskupení pro přeshraniční spolupráci“ v rámci EU, která by měla zamezit obtížím spojeným s odlišnou legislativou v jednotlivých částech přeshraničních struktur.

Vzhledem ke konstantnímu růstu přeshraničních struktur v Evropě je cílem této diplomové práce vysvětlit, na základě historického vývoje, vznik a význam přeshraniční spolupráce, objasnit její úlohu v rámci Evropské unie a demonstrovat na konkrétním euroregionu a projektech v něm realizovaných důležitost přeshraniční spolupráce a využití finančních zdrojů EU na ni určených. Diplomová práce se rovněž zabývá problematikou sbližování programů Evropské unie podporujících přeshraniční spolupráci a prezentuje návrhy řešení této otázky v rámci výše zmíněné reformy politiky soudržnosti EU připravované na rozpočtové období 2007-2013.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. První a druhá část se soustředí na příčiny a důvody vzniku přeshraniční spolupráce, její historii a její různé formy. Třetí část se zaměřuje na finanční aspekt přeshraniční spolupráce, a to především v rámci Evropské unie a poslední kapitola zpracovává přeshraniční spolupráci v České republice, popisuje spolupráci v rámci konkrétního euroregionu (Euroregion Nisa) a představuje některé projekty v něm realizované.

Hypotéza: Přeshraniční spolupráce je důležitým nástrojem integračního procesu v rámci členských i kandidátských zemí Evropské unie.

1 Důvody přeshraniční spolupráce

Evropu charakterizuje nejen velmi rozmanitá, a mnohdy přesto společná, kultura a historie, nýbrž také množství hranic. Pouze několik států má však hranice jež existují v nezměněné podobě delší dobu. Hranice nově vzniklé v Evropě v posledních třech stoletích rozdělují mnohdy regiony a etnické skupiny, jež vlastně patří k sobě. Vznikaly tak nepřirozené hranice zatížené strachem před vojenskými intervencemi, což vedlo ke vzniku velmi slabě osídlených příhraničních oblastí. Hospodářské aktivity a obchod měly sklon k postupnému posunu do vnitrozemí a dopravní cesty vedly především z vojenských důvodů často pouze paralelně s hranicemi.

Odhlédneme-li tedy od výjimek, vyvíjely se příhraniční oblasti spíše směrem k periferním, strukturálně slabým oblastem s omezeným dopravním spojením. Tyto „hraniční bariéry“ byly navíc ještě zesíleny přírodními hranicemi jako jsou řeky, moře a pohoří. Politické ideologie dokonce proměnily některé z těchto státních hranic po roce 1945 v „nepropustné“ hranice (železná opona).

Odlišná politika na obou stranách hranice, především v oblasti práva, správy, daní, hospodářství, kultury a sociálních záležitostí podpořila přeměnu státních hranic ve skutečně citelné bariéry mezi národními státy a tyto poměry negativně ovlivnily ochotu spolupracovat a stěžují navazování kontaktů.¹

Jak tedy říká preambule Evropské charty hraničních a přeshraničních regionů *„hranice jsou „jizvy dějin“ a přeshraniční spolupráce je zde proto, aby pomáhala zmírňovat nevýhody těchto hranic, překonávat okrajovou polohu hraničních oblastí a zlepšovat životní podmínky obyvatel. Měla by zahrnovat všechny kulturní, sociální, hospodářské i infrastrukturní oblasti života. Poznání a porozumění sousedů jsou právě tak důležité jako budování důvěry.*

Při rozmanitosti problémů a šancí po obou stranách hranic v Evropě je přeshraniční spolupráce nepostradatelná. Pomáhá realizovat mezinárodně právní zásady v přeshraniční a regionální oblasti: spoluprací veřejnoprávních instancí pod úrovní státu a různých skupin obyvatelstva podporuje daleko přes hranice států mír, svobodu, jistotu a hájení lidských práv a také ochranu etnických a národnostních menšin.“²

¹ zpravováno podle Průvodce pro přeshraniční spolupráci

² preambule Evropské charty hraničních a přeshraničních regionů, 20. listopad 1995

2 Historie přeshraniční spolupráce a její formy

2.1 Vznik přeshraniční spolupráce

Ačkoliv v příhraniční oblasti tvořily vždy periferní, spíše okrajová území státu, přeshraniční spolupráce mezi bezprostředně sousedícími příhraničními regiony má v Evropě již dlouhou tradici. Zatímco se střední a východní Evropa po druhé světové válce začala izolovat, v západní Evropě docházelo ke sjednocování a tento proces vycházel právě z příhraničních regionů. Zprvu tedy především v západní Evropě vznikalo mnoho iniciativ, které vedly k oslabení státní hranice a ke zlepšení životních podmínek tamních obyvatel. Přeshraniční regiony se proto po válce tvořily převážně uvnitř Evropských společenství. Například euroregion Gronau na nizozemsko-německých hranicích má významné postavení, protože vytvořil v praxi zárodek spojené Evropy.³ Tato přeshraniční struktura je zároveň historicky prvním oficiálním euroregionem, který v Evropě vznikl.⁴ Evropská společenství se však prozatím nikterak významně neangažovala v koordinaci přeshraniční spolupráce ani její podpoře.

2.1.1 Rada Evropy

První mezinárodní organizací, která měla snahu významnějším způsobem podpořit evropskou přeshraniční spolupráci byla Rada Evropy. Jelikož hlavním cílem této instituce je udržení stability a demokracie v celé Evropě, a to i demokracie regionální a lokální, hraje Rada Evropy v evropské regionální politice významnou roli již od svého vzniku v roce 1949. A proto když počet přeshraničních struktur v západní Evropě neustále narůstal a začala se rodit myšlenka sdružení těchto příhraničních a přeshraničních regionů v určitou organizaci, která by umožnila setkávání zástupců jednotlivých struktur, výměnu jejich dosavadních zkušeností, a která by zastupovala euroregiony navenek, bylo to právě na Mezinárodní konferenci regionálního plánování v Basileji organizované Radou Evropy v roce 1965, kde byl předložen návrh založit Evropskou asociaci hraničních regionů. Po intenzivních přípravných pracích založilo 10 hraničních regionů 17. až 18. června 1971 na zámku Anholt (EUREGIO) stálou konferenci evropských hraničních regionů a ta přijala jméno Asociace evropských hraničních regionů (AEBR).⁵

³ zpracováno podle www.businessinfo.cz (<http://www.businessinfo.cz/cz/clanky/podpora-v-regionech/euroregiony/1001179/5159/>)

⁴ Euroregion Gronau vznikl v roce 1958

⁵ zpracováno podle www.aebr.net

Asociace evropských hraničních regionů

Od svého založení se AEBR postupně rozrůstala a v současné době má již 90 samostatných členů, dále zastupuje pět ze současných čtrnácti existujících širších asociací hraničních regionů⁶ (u některých přeshraničních struktur došlo ke sloučení ve větší celky) a rovněž mnoho regionálních asociací tvořených místními a regionálními úřady.

V současné době AEBR reprezentuje všechny své členy před mezinárodními organizacemi jako je Rada Evropy a Evropská unie a její cíle jsou následující:

- odhalovat jejich specifické problémy, příležitosti, povinnosti a aktivity;
- zastupovat jejich společné zájmy při konfrontaci s parlamenty, orgány, úřady a institucemi států a nadnárodních organizací;
- podněcovat, podporovat a koordinovat jejich vzájemnou spolupráci v rámci Evropy;
- propagovat výměnu zkušeností a informací s ohledem na určení a koordinaci společných zájmů v rozmanitém spektru přeshraničních problémů a příležitostí a přicházet s návrhy řešení.⁷

V roce 1985 se Asociace evropských hraničních regionů stala členem Sdružení evropských regionů (Assembly of European Regions -AER). Tato organizace je politickým hlasem regionů a klíčovým partnerem pro evropské a mezinárodní instituce ve všech oblastech evropské regionální politiky. Členy tohoto Sdružení se postupem času stalo 250 regionů ze třiceti zemí a 13 meziregionálních organizací (10 geografických⁸ a 3 sektorové⁹).¹⁰

V roce 2003 dokonce Evropská komise vydala Sdělení týkající se spolupráce asociací regionálních a místních struktur a Evropské unie v oblasti posílení evropské integrace a demokracie v rozšířené Evropě¹¹, kde podporuje pravidelnou a systematickou spolupráci Výboru regionů (Committee of the Regions) s těmito asociacemi.

⁶ většina z těchto asociací se nachází v severní a střední Evropě

⁷ zpracováno podle www.aebr.net

⁸ Asociace evropských hraničních regionů (AEBR), Pracovní společenství Jaderských Alp (ALPEN ADRIA), Pracovní společenství západních Alp (COTRAO), Pracovní společenství dunajských zemí (ARGE DONAULÄNDER), Alpské pracovní společenství (ARGE ALP), Pracovní společenství Jura (CTJ), Pracovní společenství Galicie – Severní Portugalsko, Pracovní společenství dolního a středního Jaderského moře a Kooperace spádových oblastí států Baltského moře (BSSSC)

⁹ Evropská asociace průmyslových regionů (EIRA), Sdružení evropských zahradnických, ovocnářských a zelinářských regionů (AREFLH) a Asociace evropských vinařských regionů (AREV)

¹⁰ zpracováno podle www.a-e-r.org (<http://www.a-e-r.org/about-aer/members.html>)

Evropská rámcová úmluva o přeshraniční spolupráci

Rada Evropy rovněž položila základ přeshraniční spolupráce v Evropě, když 21. května 1980 v Madridu předložila k podpisu svým členským státům Evropskou rámcovou úmluvu o přeshraniční spolupráci mezi územními společenstvími a orgány¹². 22. prosince 1981 tato Úmluva vstoupila v platnost a do dnešního dne byla podepsána celkem 37 členskými státy, z toho 33 ratifikována¹³.

Evropská rámcová úmluva o přeshraniční spolupráci tvoří právní rámec, jež upravuje přeshraniční vztahy místní a regionální státní správy. Smluvní státy zde vyjadřují vůli usnadnit přeshraniční spolupráci na konsensuálním základě pramenícím z potřeb a zájmů územních orgánů veřejné správy. Přeshraniční spolupráce nesmí být ani obsahově, ani formálně znevýhodňována oproti spolupráci územních společenství uvnitř hranic státu. Smlouva nerozšiřuje pravomoc, kompetenci ani institucionální organizaci územní veřejné správy, ta jedná i v přeshraniční spolupráci jen v těch záležitostech, které jí přísluší řešit dle národního práva.

Rámcová úmluva byla později roku 1995 doplněna o Protokol, který vymezuje právní důsledky činností realizovaných dvěma a více místními či regionálními orgány státní správy v rámci přeshraniční spolupráce v jejich vlastních národních právních řádech. Protokol také umožňuje zakládat v rámci přeshraniční spolupráce různé přeshraniční struktury.

V roce 1998 Rada Evropy přijala druhý a zatím poslední doplňkový Protokol k Rámcové úmluvě, kterým vzala v úvahu narůstající spolupráci i mezi nesousedícími regiony (tzv. interregionální spolupráci) a tímto Protokolem pro ni vytvořila právní základ.¹⁴

2.1.2 Evropská společenství

Jak již bylo zmíněno, ačkoliv v preambuli Římských smluv zakládajících Evropské společenství stojí, že „*za účelem podpory harmonického rozvoje celého Společenství, toto bude rozvíjet a posilovat jednotu hospodářství svých zemí prostřednictvím zmenšování rozdílů mezi jednotlivými regiony a odstranění zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů*“¹⁵, Evropské společenství tento cíl žádným způsobem nepodpořilo a v počátcích svého vzniku regionální politice a tedy ani přeshraniční spolupráci nevěnovalo velkou pozornost.

¹¹ viz. http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/en_cnc_number_2003_17.html

¹² tzv. Madridskou chartu

¹³ Česká republika podepsala Madridskou chartu roku 1998, ratifikovala ji o rok později a v platnost vstoupila 21. března 2000

¹⁴ zpracováno podle www.coe.int

(http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/Transfrontier_co-operation/Legal_instruments/_Summary.asp#TopOfPage)

¹⁵ www.euroskop.cz (<http://www2.euroskop.cz/data/files/10/4F81BE9C-9AC0-4E5D-97B8-04A3697E2298.pdf>)

První iniciativa v této oblasti začala být vyvíjena až v 70. a 80. letech po přístupu Irska, Dánska, Velké Británie, Řecka, Španělska a Portugalska¹⁶.

V Irsku, Dánsku a Velké Británii totiž existovalo několik velmi chudých regionů a Evropská společenství začala pociťovat potřebu nějakým způsobem tuto situaci řešit a pomoci jim dohnat evropský průměr. Po rozšíření ES o další skupinu zemí (Řecko, Portugalsko a Španělsko), jejichž ekonomická úroveň se nacházela hluboko pod průměrem států Společenství, potřeba rozvíjet komunitární regionální politiku ještě zesílila.¹⁷

Za hlavní důvod prosazení regionální politiky ES se však považuje přístup právě Velké Británie - kolébky a tradiční země této politiky. Británie jako „čistý plátce“ totiž vstupem do ES přišla o značné příjmy z cel a právě regionální politika jí měla kompenzovat tyto ztráty a pomoci restrukturalizovat staré průmyslové oblasti.

V roce 1974 byl za tímto účelem zřízen Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF)¹⁸ jako základní nástroj spravování a financování regionální politiky, který umožňuje určité finanční vyrovnání mezi prosperujícími a zaostávajícími regiony.

V tomto období také začala podpora přeshraniční spolupráce v rámci úsilí o vytvoření jednotného prostoru bez hraničních bariér.¹⁹

Teprve iniciativa Společenství Interreg, konkrétně její části A,²⁰ v roce 1990 ale přeshraniční spolupráci v rámci Evropských společenství oživila. Předpokladem pro podporu projektů realizovaných v rámci této iniciativy je totiž určitá organizační struktura přeshraniční spolupráce stanovená předpisy Evropské unie, která vystupuje jako oprávněný příjemce prostředků a realizátor. A jelikož se iniciativa Interreg postupem času stala hlavním finančním zdrojem podpory přeshraniční spolupráce ve většině přeshraničních regionů v EU, byla řada přeshraničních struktur vytvořena speciálně pro účely právě programu Interreg. V řadě případů se však tyto „euroregiony“ časem přeměnily na stálé přeshraniční struktury, které následně slouží k dalším činnostem přeshraniční spolupráce.²¹

¹⁶ Irsko, Dánsko a Velká Británie přistoupily roku 1973, Řecko roku 1981 a Španělsko a Portugalsko roku 1986

¹⁷ zpracováno podle www.euroskop.cz

(http://www2.euroskop.cz/data/index.php?p=overview&id=5100&h_kat_id=5065)

¹⁸ viz. kapitola 3.1.1

¹⁹ zpracováno podle www.euroskop.cz (http://www2.euroskop.cz/data/index.php?p=detail&c-id=40542&h_kat_id=5065&id=5100&kap_id=110836)

²⁰ viz. kapitoly 3.4.1 a 3.4.2

²¹ Dobrým příkladem takovéto struktury je na francouzsko-německých hranicích PAMINA založená v roce 1991, v rámci této struktury byla časem zřízena Informační a poradenské kanceláře pro přeshraniční záležitosti“, která poskytuje informace a rozborové služby veřejnému i soukromému sektoru

Interregu se proto připisuje zřetelný nárůst počtu nově založených regionálních spolků na začátku devadesátých let. Iniciativa Interreg byla v roce 1994 obnovena pod názvem Interreg II a v roce 1999 pod názvem Interreg III.²²

S pádem železné opony se nakonec i ve střední a východní Evropě nabídla možnost přeshraniční spolupráce mezi západoevropskými státy a státy východního bloku. Zpočátku byl přístup východoevropských států z pochopitelných důvodů poněkud váhavý. Zejména na těchto, po dlouhou dobu neprodyšně uzavřených, hranicích se však ukázala nutnost přeshraniční spolupráce s cílem odstranit značné rozdíly především v hospodářské výkonnosti, příjmech a infrastruktuře, a to nejen podél vnější hranice EU, ale i mezi dotčenými státy. Časem se proto i na těchto hranicích začaly realizovat četné přeshraniční iniciativy a pilotní akce a to především v rámci podpory EU pro střední a východní Evropu.

Od roku 1994 měly kandidátské státy možnost čerpat z fondu PHARE CBC (přeshraniční spolupráce), který vznikl jako součást fondu PHARE založeného Evropskými společenstvími v roce 1989 původně pouze pro Polsko a Maďarsko, avšak postupně se do něj zapojily i další přistupující země. Z fondu PHARE byly financovány projekty, které napomáhaly překlenout hospodářskou a politickou propast mezi zeměmi bývalého východního bloku a západní Evropy.²³

V rámci Evropské unie však vznikaly i další programy na podporu přeshraniční spolupráce mimo EU. Takovými programy jsou TACIS CBC, CARDS, MEDA či LACE^{24, 25}

I tyto iniciativy tedy výrazným způsobem přispěly k rozvoji přeshraniční spolupráce a podpořily vznik řady nových přeshraničních struktur vně EU.²⁶

Prvním euroregionem, který ve střední a východní Evropě vznikl, byl Euroregion Nisa založený v roce 1991 na hranici tří států - Polska, České republiky a Německa.

V roce 2004 se vnější hranice Evropské unie posunuly ještě více na východ a řada přeshraničních regionů nových členských států, které do té doby čerpaly pomoc z programu PHARE CBC, přešla na pomoc v rámci Evropské unie (jedná se tedy především o iniciativu Interreg).

²² zpracováno podle The rise of the Euroregion, Markus Perkmann (<http://www.lancs.ac.uk/fss/sociology/papers/perkmann-rise-of-euroregion.pdf>)

²³ viz. kapitola 3.4.4

²⁴ viz. kapitoly 3.4.7, 3.4.8, 3.4.9 a 3.4.10

²⁵ zpracováno podle Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

²⁶ zpracováno podle www.businessinfo.cz (<http://www.businessinfo.cz/cz/clanky/podpora-v-regionech/euroregiony/1001179/5159/>) a podle www.strukturalni-fondy.cz (<http://www.strukturalni-fondy.cz/index.php?show=000010001>)

Zatímco se tedy Rada Evropy snažila především o legislativní podporu přeshraniční spolupráce v Evropě a její dokumenty tvoří právní rámec i pro přeshraniční spolupráci v rámci Evropských společenství, Evropská unie vyvíjí hlavně podporu finanční prostřednictvím iniciativ a programů přeshraniční spolupráce. Evropská unie si je ale dobře vědoma nutnosti sjednotit legislativní pravidla pro vytváření přeshraničních struktur. V rámci reformy politiky soudržnosti připravované pro finanční období 2007-2013 se proto touto otázkou zabývá a navrhuje založení nového institutu spolupráce tzv. Evropského seskupení přeshraniční spolupráce (EGCC). Krom toho také usiluje o sjednocení finančního a legislativního aspektu podpory přeshraniční spolupráce v nečlenských státech EU a navrhuje pro ně zavedení nového nástroje sousedství a nového nástroje předvstupní pomoci IPA^{27 28}.

2.2 Formy přeshraniční spolupráce

Přeshraniční spolupráce probíhá v různých formách. Buď se jedná o spolupráci na úrovni státní respektive o spolupráci vlád (vládních komisí), nebo se jedná o spolupráci na úrovni regionální, tedy lokální ve formě přeshraničních euroregionů nebo jiných „seskupení“ s podobnou strukturou.

Proto je třeba jasně odlišovat následující druhy spolupráce:

- přeshraniční spolupráce;
- interregionální spolupráce; a
- transnárodní spolupráce.

Přímá *přeshraniční spolupráce*, kterou se tato diplomová práce zabývá především, představuje přímou sousedskou spolupráci regionálních a místních instancí podél hranice ve všech oblastech života, při zapojení všech aktérů. Tato forma spolupráce je spíše organizovaná, jelikož zde existuje již delší tradice. Příhraniční a přeshraniční regiony jsou propojeny v rámci Sdružení evropských hraničních regionů (AEBR)²⁹ a jedná se o nejintenzivnější formu přeshraniční spolupráce, která vyžaduje každodenní a pravidelnou spolupráci obou stran hranice a to na všech úrovních.

U *transnárodní spolupráce* se jedná o spolupráci mezi ústředními, regionálními a místními orgány v oblasti jednoho odborného tématu (např. územní plánování). Transnárodní spolupráce se vztahuje na velká související území a jejím cílem je dosažení vyššího stupně územní integrace v Evropě.

²⁷ viz. kapitola 3.5

²⁸ zpracováno podle The rise of the Euroregion, Markus Perkmann (<http://www.lancs.ac.uk/fss/sociology/papers/perkmann-rise-of-euroregion.pdf>)

²⁹ viz. kapitola 2.1.1

Interregionální spolupráce je založena na kooperaci regionálních a místních institucí nesousedících regionů. Ačkoliv u této formy neexistuje dlouhá tradice, v důsledku jejího nárůstu v posledních letech byla právně upravena druhým dodatkovým Protokolem k Evropské rámcové úmluvě o přeshraniční spolupráci^{30, 31}.

2.3 Struktury přeshraniční spolupráce

V rámci první formy spolupráce přes národní hranice tedy tzv. „přímé přeshraniční spolupráce“ vznikají po obou stranách státní hranice různé formy přeshraničních struktur, které se obecně nazývají „euroregiony“.

2.3.1 Definice euroregionů

Existuje celá řada definic „euroregionu“. Většina euroregionů v České republice uvádí, že euroregion je *„oblast příhraniční spolupráce, která vznikla na základě vzájemné dohody příhraničních regionů dvou nebo více zemí. Euroregion funguje na základě vlastních stanov a podporuje zájmy měst a obcí, sdružení organizací i fyzických osob. V kandidátských zemích EU na regionálním základě podporoval a podporuje aktivity, které vedly a vedou k přijetí do Evropské unie a uzavírání mezinárodních smluv napomáhajících přeshraniční spolupráci. Euroregion však nenahrazuje v žádném případě správní aparát státu.“*³²

Rada Evropy definuje euroregiony jako *„iniciativu hraničních regionů nebo jiných místních právních subjektů (ne nutně členských států Evropské unie), která v rámci EU nemá žádný definovaný status. Ve většině případů euroregiony nemají žádnou právní subjektivitu a jsou spíše malé. Značka „euroregion“ však není nikterak chráněna. Euroregiony se soustředí na přeshraniční spolupráci a to hlavně v oblasti kultury, turismu a dalších forem hospodářských aktivit.“*³³

Obecně se všechny definice shodují v tom, že hlavním cílem euroregionu je podpora spolupráce měst a obcí na obou stranách hranice, avšak euroregiony netvoří novou vládní strukturu na přeshraniční úrovni, ale jsou spíše prostředníkem pro efektivnější spolupráci již existujících struktur státní správy. A skutečně i v historii ve starém Římě měl výraz „regio“ (z latinského regere = kreslit čáru, hraničit) spíše geografický význam a užívalo se ho pro vymezení zeměpisné nikoli správní oblasti. Termín „regio“ neodpovídal žádné legislativní ani vládní instituci.

³⁰ viz. kapitola 2.1.1

³¹ zpracováno podle Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

³² <http://www.risy.cz/index.php?pid=202&sid=1045&mid=490>

³³ Návrh zprávy Evropského parlamentu o roli „euroregionů“ v rozvoji regionální politiky, 22. 6. 2005

I v současné době tedy euroregiony ani další struktury vytvořené za účelem přeshraniční spolupráce netvoří nový typ vlády na přeshraniční úrovni. Nemají politické pravomoci a jejich činnost je limitována kompetencemi místních a regionálních orgánů státní správy, které tyto struktury zakládají.

Euroregiony v Evropě nemají žádné stálé označení, a proto se můžeme setkat s názvy jako „Euregio“, „Euregion“, „Euroregion“, „Europaregion“, „Grand Region“, „Regio“ či dokonce „Council“.

V některých případech označení „euroregion“ není užito vůbec. Takovým případem je například přeshraniční struktura „Nova Raetia“, která se nachází na hranicích Švýcarska, Itálie a Rakouska a je tvořena místními územními celky.

Na druhou stranu, termíny „regio“ a „euroregion“ jsou užívány i pro národní hraniční sdružení tvořená obcemi či kraji, která jinak nemají svoji vlastní identitu (př. český Euroregion Labe).³⁴

2.4 Právní formy euroregionů

Právní status „euroregionů“ či „euregií“ se liší. Některé přeshraniční struktury vyžadují vznik nových organizací (nových právnických osob), existují však i případy neformálních struktur, které nemají žádnou právní formu. V praxi „Euroregion“ nebo „euregio“ představuje zájmové sdružení bez právní subjektivity (např. Euroregion Nisa, Euroregion Labe), Evropskou ekonomickou zájmovou skupinu (EEIG) (např. Euroregion Transcanal), neziskovou asociaci (např. Euregio Saar-Lor-Lux Rhine), pracovní společenství bez právní subjektivity (např. Euregio Bayerischer Wald-Böhmerwald/Šumava) nebo veřejnoprávní orgán (např. Rhine-Waal Euregio).

Některé případy ukazují, že status jednoho „euroregionu“ či „euregia“ může být interpretován v různých zemích různými způsoby, jelikož národní legislativy jednotlivých zemí se liší. Například Euregio Maas-Rhine je podle nizozemského národního práva „nadace“, ale podle belgického odpovídá „neziskové organizaci“.

Zdá se, že právní rámec, ve kterém „euroregiony“ působí, vykazuje širokou škálu forem a je tedy těžké vytvořit jeden konkrétní status, který by odpovídal termínu „euroregion“.³⁵

³⁴ zpracováno podle www.coe.int
(http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/Transfrontier_cooperation/Euroregions/2Definition.asp#TopOfPage)

³⁵ zpracováno podle www.coe.int
(http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/Transfrontier_cooperation/Euroregions/3Legal_status.asp#TopOfPage)

Evropské sdružení hraničních regionů ve svém „Průvodci pro přeshraniční spolupráci“ rozlišuje dva hlavní typy přeshraničních struktur:

- přeshraniční struktury s vlastní právní subjektivitou (které Rada Evropy ještě dále rozlišuje na přeshraniční struktury založené na soukromém právu a přeshraniční struktury založené na veřejném právu); a
- přeshraniční struktury bez právní subjektivity.³⁶

2.4.1 Přeshraniční struktury s vlastní právní subjektivitou

Takto vzniklé přeshraniční struktury ve svém jménu zpravidla nesou název „euroregion“ či „euregio“ a přestože nejsou z pohledu právní formy a organizace zcela stejné, mají mnoho společných vlastností, a to zejména tyto:

- jsou stálé;
- mají vlastní identitu oddělenou od svých členů;
- mají vlastní správní, technické a finanční zdroje;
- mají vlastní vnitřní rozhodovací pravomoci; a
- jejich geografická rozloha je většinou určena mírou sociálně-ekonomické integrace a nikoliv pouze správními celky.

Lze rovněž říci, že prakticky všem takovýmto strukturám byla přidělena významná úloha v programech přeshraniční spolupráce Evropské unie (Interreg a Phare CBC).

2.4.2 Přeshraniční struktury bez právní subjektivity

Ve velkém množství případů se ale regionální nebo místní orgány nebo jiné organizace dohodly na spolupráci, např. pouhým podpisem protokolu o spolupráci nebo právně nezávaznou dohodou, a vytvořily tak určitý druh struktury bez vlastní právní subjektivity. Takovéto struktury nejčastěji tvoří regionální orgány a nejčastěji nesou v názvu „pracovní společenství“, jejich právní forma se však může lišit.

Hlavní společné znaky těchto struktur potom můžeme shrnout takto:

- jsou stálé;
- zpravidla si ponechávají identitu svých členů;
- nemají k dispozici vlastní finanční ani personální zdroje;
- zřídka provádějí rozhodnutí nezávisle na svých členech; a
- jejich geografická rozloha je určena správními celky.

Tyto struktury jsou obvykle zaměřeny na činnost strategického plánování a na rozvoj určitých projektů, ale dosud jim nebyla přidělena významná úloha v programech EU Interreg

³⁶ zpracováno podle Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

či Phare CBC. Avšak vzhledem k tomu, že finanční podpora přeshraniční spolupráce EU v rámci těchto programů je významná, v posledních letech se projevuje tendence vzniku geograficky menších a úže zaměřených společenství, která by hrála vzrůstající úlohu v projektech těchto programů (např. tři „svazky“ na irsko-britské hranici nebo Pracovní společenství Galicia/Norte/Galicia nacházející se na hranicích mezi Portugalskem a Španělskem).³⁷

2.5 Složení euroregionů

Euroregiony jsou buď tvořeny stejnými úrovněmi státní správy na všech stranách hranice, a to zpravidla regiony nebo kraji (provinciemi) nebo mohou prezentovat smíšenou strukturu. Příkladem první varianty je euroregion Karpaty, který se skládá z maďarských megyí (kraje), ukrajinských oblastí (regiony), polských vojvodství (provincie) a rumunských judet (kraje). Smíšené struktury potom odpovídá třeba Euregio Maas-Rhine, kde nizozemské a belgické provincie spolupracují s „Regio Aachen“ (sdružením německých obcí) a belgickým germanofonním Společenstvím nebo Euregio Saar-Lor-Lux-Rhine, který je tvořen nejen regiony, ale i krajem „Velkovévodství lucemburské“.

Euroregiony se mohou rovněž skládat ze sdružení měst, obcí a krajů. V takovýchto případech zpravidla nejprve vznikají samotná sdružení, která se na základě zákona o sdruženích zaregistrují a teprve následně podepíší dohodu s obdobným sdružením na druhé straně hranice, čímž vznikne přeshraniční struktura. Příkladem takovéto struktury je česko-německý Euroregion Elbe/Labe, který zahrnuje dvě nezávislá sdružení, jež mezi sebou podepsala dohodu o spolupráci. Z německé strany se jedná o Kommunalgemeinschaft Oberes Elbtal/Osterzgebirge e.V., z české o Klub Euroregion Labe.³⁸

2.6 Cíle euroregionů

Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.4.2, ty přeshraniční struktury, jejichž právní forma odpovídá pracovnímu společenství a nemají tedy vlastní právní subjektivitu, mají omezené cíle jako zachování a udržení lokální demokracie a kultury a posílení ekonomické spolupráce. Naopak přeshraniční struktury s vlastní právní subjektivitou, popsané v kapitole 2.4.1, spolupracují ve více oblastech a intenzivněji. Přeshraniční aktivity se týkají nejen socio-ekonomického rozvoje a kulturní spolupráce, ale jsou rozšířeny i na další oblasti, které mají všeobecný význam pro obyvatelstvo sídlící v pohraničí. Těmito oblastmi jsou zdravotnictví,

³⁷ zpracováno podle Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

³⁸ zpracováno podle www.coe.int

(http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Local_and_regional_Democracy/Transfrontier_cooperation/Euroregions/4Composition.asp#TopOfPage)

sociální věci, vzdělávání a školení, ochrana životního prostředí, turismus, spolupráce v případě živelných katastrof, doprava.

Přeshraniční struktury se také liší v realizaci přeshraničních činností. Některé z nich si pouze vyměňují informace, konzultují a zpracovávají studie, jiné mají schopnosti a pravomoci k tomu, aby realizovaly a řídily konkrétní projekty (např. v rámci programů přeshraniční spolupráce EU – Phare CBC a Interreg).³⁹

2.7 Euroregiony v Evropě

Určit kolik přeshraničních struktur v Evropě ve skutečnosti existuje je velice obtížné. Řada jinak seriózních studií většinou dochází k závěru, že finální a za všech okolností objektivní seznam euroregionů v podstatě neexistuje. Při jeho tvoření lze vycházet z následujících tří metod:

- Postup podle seznamu operačních programů (Operational Programmes) vytvořených v rámci administrace prostředků, poskytovaných z rozpočtu EU;
- Postup podle členské základny Sdružení evropských hraničních regionů (nejdůležitější organizace, sdružující reprezentanty příhraničních regionů v Evropě); nebo
- Postup podle toho, jak situaci chápou (a kolik euroregionů „autorizují“) jednotlivé státy, na jejichž území takové instituce operují.

Jak se ale nakonec ukazuje, ani jedna z nich není přesná..

Dle počtu operačních programů pro administrování finančních prostředků pro rozvoj regionální přeshraniční spolupráce z Iniciativy Interreg (pro nečlenské země Phare CBC a TACIS CBC) by v současnosti (od posledního rozšíření Evropské unie k 1. květnu 2004) mělo v Evropě existovat 70 euroregionů. Ve skutečnosti však množství operačních programů počtu přeshraničních struktur tak docela neodpovídá. Komise Evropské unie nabídne finanční prostředky, vyhlásí operační program, vymezí prostor, kde mohou být uplatněny žádosti o dotace (tzv. eligible area) i podmínky, které je třeba při žádání o prostředky splnit a čeká zda nalezne odezvu či nikoli. Zájemci o roli administrátora však nemusí být pouze „euroregiony“, a vzhledem k tomu, že nařízení k Iniciativě Interreg o žádných pravidlech vztahů mezi euroregiony a vyhodnocovacími výbory (steering committees) operačních programů nehovoří, jejich výběr záleží na rozhodnutí Komise, respektive na její dohodě s

³⁹ zpracováno podle www.coe.int
(<http://www.coe.int/t/e/legal%5Faffairs/local%5Fand%5Fregional%5Fdemocracy/transfrontier%5Fco%2Doperation/Euroregions/5Aims.asp#TopOfPage>)

konkrétním členským státem. Ten někdy za partnera zvolí efektivní a dlouhou dobu existující euroregion či jinou strukturu, zaměřenou apriori na regionální přeshraniční spolupráci, někdy ale raději komunikuje s místně příslušnými vyššími územně samosprávnými jednotkami.

Kromě toho existují operační prostory, dělicí se na několik složitě se překrývajících a často spolu o prostředky Evropské unie vzájemně soupeřících euroregionů či jiných subjektů, zapojených do regionální přeshraniční spolupráce (to platí zejména na hranici Německo - Francie). Na druhou stranu je ale stejně tak možné setkat se s operačními prostory, kde jsou projekty realizovány bez existence institucionalizované regionální struktury v pravém smyslu slova (a tuto roli přejímají při hranici ležící regiony, provincie nebo dokonce, aby prostředky nepropadly, ústřední státní orgány). Situace se tak liší případ od případu a stát od státu.

Například na hranici Německo - Nizozemí jsou euroregiony s operačními programy plně integrovány. Rozloha zdejších operačních programů byla „šita na míru“ již existujícím euroregionům, které svá rozhodnutí o nakládání s unijními dotacemi vykonávají relativně velmi autonomně. Příkladem situace, kdy v rámci jednoho operačního prostoru existují dvě přeshraniční struktury je spolková země Braniborsko (Brandenburg). Zde rozloha operačního programu koresponduje s rozlohou příhraničního úseku zmíněné spolkové země a zasahuje tak na území dvou euroregionů, operujících na teritoriu spolkové země Brandenburg (Viadrina a Spree - Neisse - Bober). Existuje zde proto výbor administrující prostředky v rámci operačního programu, do kterého oba euroregiony vysílají své zástupce. Křesla pro zástupce euroregionů jsou zajištěna, přičemž další pozice zaujímají zástupci rozličných zemských ministerstev. Ve srovnání s hranicí Nizozemí - Německo je zde tedy schopnost euroregionů zasáhnout do rozhodovacího procesu o nasměrování unijních prostředků omezenější.

Z těchto konkrétních příkladů vyplývá, že tedy nelze tvrdit „co operační prostor, to euroregion“.

Členská základna Sdružení evropských hraničních regionů rovněž nepodává vyčerpávající přehled počtu euroregionů či jiných institucí pro regionální přeshraniční spolupráci v Evropě. Členský příspěvek totiž činí minimálně 1 000 eur, což je pro řadu euroregionů nezanedbatelná suma a na seznamu členů proto nefigurují. Na druhou stranu jsou členy Sdružení i příhraniční regiony, ležící celé v jednom státu a v některých případech jsou zase členy Sdružení všechny vnitrostátní segmenty konkrétního euroregionu každý zvlášť (pokud euroregion zasahuje do tří zemí, jedná se o tři členy, atd.). Tím se situace dále zneřehledňuje. Ani tady tedy nelze rozhodně říci „co člen Sdružení evropských hraničních regionů, to euroregion“.

I poslední zmiňovaná metoda postupující „krok za krokem“ jednotlivými zeměmi (pokud opomeneme fakt, že je zdoluhavá a naráží na nedostatek zdrojů informací) je neefektivní. Jedna země totiž může za euroregion považovat subjekt, který na druhé straně hranice není jako takový akceptován.⁴⁰

K těmto skutečnostem je dále třeba dodat, že vzhledem ke zvyšujícímu se objemu unijních prostředků, určených ke spolufinancování přeshraničních projektů, přeshraniční struktury neustále přibývají a i tak nepřesné informace o jejich počtu se tedy stávají velice rychle neaktuálními.

Poměrně obsáhlý seznam hraničních a přeshraničních regionů uvádí Rada Evropy (viz. příloha č.1). Přeshraniční struktury tu jsou ale řazeny dle jednotlivých zemí, a proto je těžké zjistit, kolik jich ve skutečnosti existuje, jelikož je řada z nich uvedena u více států (u každého, na jehož území zasahuje).

Jako nejprehlednější se tedy nakonec alespoň pro přibližnou představu o množství přeshraničních institucí v Evropě jeví mapa evropských hraničních regionů z roku 2002 vytvořená Sdružením evropských hraničních regionů. Ta zobrazuje celkem 195 hraničních a přeshraničních struktur včetně těch, které se v té době jako přeshraniční regiony teprve plánovaly (viz. příloha č. 2).

3 Finanční aspekt přeshraniční spolupráce

3.1 Finanční nástroje regionální politiky EU (strukturální fondy a Kohezní fond)

Hlavním zdrojem financování regionální a strukturální politiky v rámci Evropské unie jsou Strukturální fondy EU. Tyto fondy vznikly s cílem posílit ekonomickou a sociální soudržnost Evropské unie, přičemž se zaměřují především na snižování rozdílů v úrovni rozvoje různých regionů a na zastoalost znevýhodněných regionů nebo ostrovů včetně venkovských oblastí. Jsou jádrem evropské strukturální politiky a hned po společné agrární politice také největší položkou v rozpočtu EU.

Do strukturálních fondů přispívají všechny členské státy Unie (procentuálním podílem ze svého HDP), která z nich financuje pomoc méně vyspělým nebo postiženým regionům uvnitř jednotlivých států. Jak strukturální fondy, tak Kohezní fond poskytují nevratnou pomoc k částečnému financování rozvojových opatření společně s členskými státy (a tam, kde je to

⁴⁰ zpracováno podle www.euroskop.cz http://www2.euroskop.cz/data/index.php?p=overview-sub&id=5520&id-sub=5529&h_kat_id=5491

možné, se soukromým sektorem). Tato pomoc je koncipována jako doplněk finančního úsilí příslušných zemí a nesmí jej nahrazovat.⁴¹

V rámci Evropské unie existují jako finanční nástroje regionální politiky čtyři strukturální fondy: Evropský fond regionálního rozvoje, Evropský sociální fond, Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond a Finanční nástroj pro řízení rybolovu.

3.1.1 Evropský fond regionálního rozvoje – ERDF⁴²

Evropský fond regionálního rozvoje byl založen roku 1975, pomáhá problémovým regionům a je zaměřen především na výrobní investice, infrastrukturu a rozvoj malého a středního podnikání. Vzhledem ke svému širokému zaměření, poskytuje tento fond ze všech strukturálních fondů největší objem finančních prostředků a je také hlavním finančním zdrojem z hlediska přeshraniční spolupráce. Pomoc financovaná z prostředků ERDF se zaměřuje především na následující oblasti:

- hospodářsky zaostávajících regionů, tj. regionů, u nichž HDP na obyvatele je nižší než 75% průměru celé EU;
- regionů s odeznívající průmyslovou výrobou, kde je nezbytná restrukturalizace regionální ekonomiky;
- regionů, u kterých jde o podporu rozvoje venkovského prostoru.

Prostředky z ERDF směřující do cílových oblastí jsou poskytovány po přesně vymezenou dobu a do oblastí vymezených prostřednictvím jednotek NUTS^{43, 44}.

3.1.2 Evropský sociální fond – ESF⁴⁵

Evropský sociální fond byl založen v roce 1962, v souladu se strategií EU podporuje aktivity a politiky v oblastech zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů a co do rozsahu finanční podpory stojí na druhém místě. Konkrétně je podpora z ESF zaměřena zejména na následující problémové oblasti:

- integrace nezaměstnaných, zejména osob postižených dlouhodobou nezaměstnaností;
- integrace mladých lidí do pracovního procesu;
- integrace osob vyloučených z trhu práce;
- podpora stejných příležitostí na trhu práce;

⁴¹ zpracováno podle Česká regionální politika v období vstupu do EU

⁴² European Regional Development Fund

⁴³ NUTS = Nomenklatura územních statistických jednotek (z francouzského „Nomenclature des unités territoriales statistiques“); vymezení těchto jednotek NUTS v rámci členských států má zásadní význam pro statistické potřeby EU a pro účely zařazení regionů různé úrovně pod jednotlivé Cíle s regionálním dopadem strukturální politiky EU.

⁴⁴ zpracováno podle Regionální management a Průvodce fondy Evropské unie

⁴⁵ European Social Fund

- adaptace pracovníků na průmyslové změny;
- stabilizace a růst zaměstnanosti;
- posílení lidského potenciálu ve výzkumu, vědě a technologii;
- posílení systému vzdělávání a další kvalifikace.⁴⁶

3.1.3 Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond – EAGGF⁴⁷

Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond funguje od roku 1962 a do systému strukturálních fondů patří jeho podpůrná sekce. Ta podporuje rozvoj venkova a přeměnu zemědělských struktur, což se promítá do modernizace a racionalizace zemědělské výroby.

Podpůrná sekce fondu tedy financuje hlavně následující oblasti:

- podpora farmaření a zachování životaschopných farmářských komunit v horských nebo méně příznivých oblastech;
- podpora začínajícím mladým farmářům;
- konverze, diverzifikace, reorientace a podpora kvality zemědělské produkce;
- rozvoj venkovské infrastruktury;
- podpora investic do cestovního ruchu;
- ostatní opatření, např. prevence přírodních pohrom, obnova vesnic, ochrana venkovského (kulturního) dědictví, rozvoj a využití lesů, ochrana prostředí a krajiny.⁴⁸

3.1.4 Finanční nástroj pro řízení rybolovu – FIG⁴⁹

FIG je nejnovějším strukturálním fondem, který byl založen v roce 1993. Zaměřuje se na podporu rybolovu a modernizaci rybářského průmyslu, přičemž prostředky z tohoto nástroje jsou určeny zejména následujícím problémovým oblastem:

- změny v rybářském sektoru;
- modernizace loďstva;
- rozvoj chovu ryb;
- ochrana některých přímořských oblastí;
- vybavení rybářských přístavů;
- výroba a obchod s rybími výrobky;
- podpora výroby.⁵⁰

⁴⁶ zpracováno podle Regionální management a Průvodce fondy Evropské unie

⁴⁷ European Agriculture Guidance and Guarantee Fund

⁴⁸ zpracováno podle Regionální management a Průvodce fondy Evropské unie

⁴⁹ Financial Instrument of Fisheries Guidance

⁵⁰ zpracováno podle Regionální management a Průvodce fondy Evropské unie

Stranou stojí **Kohezní fond**⁵¹, který byl zřízen na pomoc Španělsku, Řecku, Irsku a Portugalsku, kde je dosud nedostatečně rozvinutá dopravní infrastruktura a ochrana životního prostředí. Zpravidla je využíván ve spojitosti se strukturálními fondy, nicméně důvody a podmínky financování jsou poněkud odlišné. Fond byl určen „zaostávajícím“ zemím EU jako „finanční injekce“ pro méně vyvinuté oblasti, která jim má napomoci dohnat průměr Evropské unie. Jedná se tedy spíše o pomoc jednorázovou, nikoli systematickou. Je určen pro země s HNP na obyvatele nižším než 90% průměru EU a zároveň tyto země musí mít program vedoucí ke splnění podmínek ekonomické konvergence. Kohezní fond financuje oprávněné náklady projektu až do výše 85% a je z něj čerpáno především na podporu velkých projektů (min. 10 miliard eur).⁵²

3.2 Formy financování ze strukturálních fondů

Existují tři formy financování ze strukturálních fondů:

Na základě tzv. *Rámce podpory Společenství*. Tato forma vyplývá z iniciativy členských států a na jejím počátku je zpracování *Regionálních rozvojových plánů*, které jsou zároveň žádostmi o podporu. Touto formou je čerpáno přes 90% všech prostředků strukturálních fondů. Regionální rozvojové plány jsou zpracovány příslušným členským státem, který o podporu žádá podle cílů 1, 2 a 3 strukturální politiky⁵³. Po akceptování regionálního plánu rozvoje v EU (může mít odvětvovou nebo regionální dimenzi, dokonce i v úrovni nejvyšší jako Národní plán rozvoje) se tento plán „transformuje“ do Rámce podpory Společenství, což je dokument schválený EU po dohodě s členským státem, který se stává významným nástrojem koordinace strukturální pomoci (má podobu smlouvy). Každá z priorit uvedených v tomto dokumentu se následně realizuje formou samostatných *regionálních operačních programů*.⁵⁴

Z Evropského fondu regionálního rozvoje jsou touto formou financovány projekty spadající pod cíl 1 a 2, z Evropského sociálního fondu jsou spolufinancovány všechny tři Cíle regionální politiky EU, z Evropského zemědělského záručního fondu pouze Cíl 1 a stejně tak i z Finančního nástroje pro řízení rybolovu. Pro oblasti týkající se rybolovu, které nespádají pod Cíl 1 je navíc ještě určena tzv. Zvláštní podpora rybolovu financovaná rovněž z FIFG. Na tuto zvláštní podporu připadá zhruba 1,11 mld. Eur.⁵⁵ (viz. tabulka 1)

⁵¹ Jinak také označovaný jako Fond soudržnosti

⁵² zpracováno podle Česká regionální politika v období vstupu do EU

⁵³ Cíl 1 Podpora rozvoje zaostávajících regionů

Cíl 2 Podpora oblastí potýkajících se s restrukturalizací

Cíl 3 Podpora politiky zaměstnanosti a vzdělávání

⁵⁴ zpracováno podle Podpora rozvoje problémových regionů a předvstupní pomoc Evropské unie

⁵⁵ zpracováno podle Průvodce fondy Evropské unie

Další financování regionální politiky ze strukturálních fondů probíhá na základě návrhu samotné Unie, tzv. *Iniciativy EU* (původních 9% ze strukturálních fondů z období 1994-1999 se snížilo na pouhých 5%). Těchto iniciativ se využívá k řešení specifických problémů dotýkajících se celého území EU, zpravidla doplňují jiné programy nebo usnadňují jejich provádění.⁵⁶

Pro programovací období 2000-2006 došlo v porovnání s předchozím programovacím obdobím ke snížení počtu Iniciativ na 4, přičemž důležitým nástrojem je zde Program přeshraniční spolupráce mezi regiony (Interreg III), na který se vynakládá 2,5% finančních prostředků strukturálních fondů (asi 4,9 mld. Eur), tedy polovina všech prostředků vyčleněných na iniciativy. Interreg III je financován výhradně z Evropského fondu regionálního rozvoje. Zbýlé tři iniciativy jsou potom Leader +, Equal a Urban II.

Cílem iniciativy Leader + je podněcovat spolupráci aktivních činitelů působících ve venkovských společnostech a ekonomikách. Tato spolupráce spočívá ve společném posuzování nových místních strategií trvale udržitelného rozvoje. Iniciativa Leader + je financována z prostředků podpůrné části Evropského zemědělského fondu.

Iniciativa Equal směřuje k podpoře nadnárodní spolupráce s cílem podporovat nové nástroje v boji proti všem typům diskriminace a nerovnosti na trhu práce. Speciální pozornost je zde věnována integraci žadatelů o azyl. Equal je financován z Evropského sociálního fondu a v současném programovém období 2000-2006 je pro něj vyhrazeno 2,847 mld. Eur.

Iniciativa Urban II podporuje hospodářskou a sociální obnovu měst a městských oblastí postižených krizí s cílem podporovat jejich udržitelný rozvoj. Na období 2000-2006 bylo na iniciativu Urban II vyčleněno 0,7 mld. Eur z Evropského fondu regionálního rozvoje.⁵⁷

Poslední formou financování ze strukturálních fondů je *Podpora inovačních opatření a technické pomoci* (do 0,5 % objemu strukturálních fondů). Inovační akce jsou svou povahou výjimečné, neboť se nezakládají na vzájemné dohodě mezi Evropskou komisí a členským státem, ale jsou výlučně v pravomoci Komise. Finance zde plynou na vytváření pilotních projektů a studií pro nové politiky a zdokonalování nakládání s finančními prostředky.⁵⁸

⁵⁶ zpracováno podle Podpora rozvoje problémových regionů a předstupní pomoc Evropské unie a Výkladový slovník regionální a strukturální politiky EU

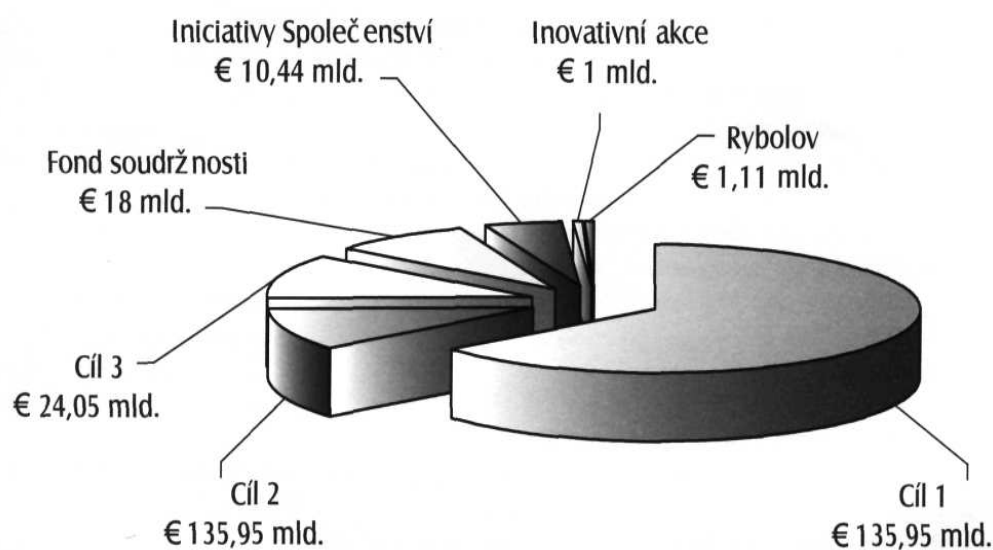
⁵⁷ zpracováno podle Průvodce fondy Evropské unie a <http://europa.eu.int> (http://europa.eu.int/comm/enlargement/finacial_assistance.htm)

Tabulka č. 1: Zdroje financování strukturálních operací

	Cíl 1	Cíl 2	Cíl 3	INTERREG III	URBAN II	LEADER +	EQUAL
ERDF	×	×		×	×		
ESF	×	×	×				×
EAGGF	×					×	
FIFG	×						

Zdroj: Průvodce fondy Evropské unie

Obrázek č. 1: Alokace EU na strukturální fondy a Fond soudržnosti na období 2004-2006 (v cenách r. 1996)

Zdroj: Průvodce fondy Evropské unie

3.3 Předvstupní fondy EU

Předvstupní nástroje Evropské unie byly určeny pro kandidátské země s cílem napomáhat při řešení konkrétních úkolů zavádění evropské legislativy (tzv. *acquis communautaire*). Během posledních přístupových jednání s budoucími členskými státy⁵⁹ Evropská rada zasedající v Kodani v prosinci 2002 rozhodla garantovat deseti přistupujícím zemím na regionální politiku pro období 2004-2006 celkový rozpočet 22 miliard eur, čímž významně navýšila pomoc poskytovanou Evropskou unií těmto zemím prostřednictvím předvstupních finančních nástrojů (programy Phare, ISPA a SAPARD).⁶⁰

⁵⁸ zpracováno podle Podpora rozvoje problémových regionů a předvstupní pomoc Evropské unie a Výkladový slovník regionální a strukturální politiky EU

⁵⁹ Česká republika, Slovenská republika, Slovinsko, Maďarsko, Polsko, Kypr, Malta, Litva, Lotyšsko a Estonsko

⁶⁰ zpracováno podle www.evropska-unie.cz (<http://www.evropska-unie.cz/cz/article.asp?id=2693>)

Po splnění jistých legislativních a dalších podmínek čerpání pomoci ze Strukturálních fondů EU byla navíc realizace předvstupních nástrojů u deseti kandidátských zemí nahrazena od 1. 5. 2004 možností využívat právě těchto fondů, Fondu soudržnosti a rovněž dvou iniciativ Společenství – Interreg a EQUAL⁶¹.

Po vstupu nových členských zemí do EU došlo také k významnému systematickému posunu v organizaci čerpání pomoci z Evropské unie. Zatímco předvstupní fondy (Phare, Ispa, Sapard) byly realizovány na základě tzv. projektového přístupu, kdy Evropská komise prostřednictvím Evropských delegací v nově přistupujících státech schvalovala výběr jednotlivých projektů a současně nesla celkovou odpovědnost za nakládání s finančními prostředky, pro pomoc ze Strukturálních fondů EU je uplatňován přístup programový. Nové členské země vytvářejí program rozvoje (Národní rozvojový plán), který poté schvaluje Evropská komise. Členskému státu však zůstává následná odpovědnost za výběr projektu a nakládání s prostředky, které plynou ze strukturálních fondů.

Finanční prostředky plynoucí ze strukturálních fondů jsou významně vyšší než prostředky poskytované předvstupními nástroji (předvstupní pomoc je zhruba třetinová), projekty realizované prostřednictvím předvstupních nástrojů však dobíhají až do konce roku 2006.⁶²

Pokud se zaměříme na Českou republiku, hlavními předvstupními nástroji zde byly a do konce roku 2006 budou fondy Phare, ISPA a program SAPARD.

Nejstarším z nich je program Phare (zahájen v roce 1989), který je určen na zlepšování práce institucí, správních orgánů a veřejných úřadů majících ve své odpovědnosti zajištění náležitého uplatňování legislativy Společenství. Krom toho se tento program rovněž soustředí na pomoc investicím do sociální a hospodářské sféry, kde je jich nejvíce zapotřebí (infrastruktura, podnikání, sociální opatření).

Program SAPARD byl zahájen v roce 2000. Jedná se o speciální předvstupní programem pro zemědělství a rozvoj venkova, který podporuje snahy kandidátských zemí o připojení ke Společné zemědělské politice EU. Program zahrnuje širokou škálu opatření zaměřených na úpravu zemědělských struktur, na kvalitu potravin a ochranu spotřebitelů, na rozvoj venkova, na ochranu životního prostředí a na technickou pomoc.

Třetí program ISPA byl rovněž zahájen v roce 2000. Jedná se o nástroj předvstupních strukturálních politik a zaměřuje se na velké investice do dopravní infrastruktury a do

⁶¹ Přístupové smlouvy Evropské unie s těmito státy však byly podepsány až 1. 5. 2004

⁶² zpracováno podle Průvodce fondy Evropské unie

životního prostředí. Tento fond rovněž slouží jako institucionální příprava na Fond soudržnosti v Evropské unii.⁶³

3.4 Iniciativy a programy EU podporující přeshraniční spolupráci

Od roku 1990 Evropská unie finančně podporuje přeshraniční spolupráci množstvím iniciativ, programů a projektů. Prvním z těchto nástrojů byla iniciativa Společenství Interreg, která začala v roce 1990 a týká se výhradně příhraničních regionů zemí EU. V roce 1994 následoval program Phare CBC (přeshraniční spolupráce), jenž se zaměřuje na regiony zemí ve střední Evropě. Iniciativy Interreg a Phare CBC se v devadesátých letech značně rozvinuly a v období let 2000-2006 podporovaly významné programy.

Mezi další, méně rozvinuté nástroje EU, které podporují přeshraniční spolupráci, patří projekty TACIS CBC (zaměřené na příhraniční regiony zemí bývalého Sovětského svazu), MEDA (podporuje nečlenské země ve Středomoří) a CARDS (programy pro země na západě Balkánu).

V letech 1990 až 2001 poskytovala Evropská unie finanční pomoc rovněž projektům AEER LACE, které se soustředily na poradenskou činnost a výměnu zkušeností mezi příhraničními regiony.⁶⁴

3.4.1 Iniciativa Interreg (1990-1999)

Izolace hraničních oblastí má dvojí charakter, na jedné straně přítomnost hranic od sebe odděluje příhraniční obce ekonomicky, společensky a kulturně a brání souvislému řízení ekosystémů, na druhé straně jsou hraniční oblasti v rámci vnitrostátní politiky často přehlíženy, což vede k tomu, že jejich ekonomika má tendenci stát se okrajovou v rámci státních hranic. Jednotný trh a EMU (Evropská měnová unie) jsou silnými katalyzátory pro změnu této situace. Oblastí, v nichž lze posílit spolupráci ke vzájemnému prospěchu hraničních oblastí v celém Společenství, je přesto stále velké množství. Úkol je o to větší, když se vezme do úvahy rozšiřování Společenství, neboť to zvyšuje počet jeho vnitřních hranic a postupně posunuje vnější hranice Společenství na východ. V roce 1990 se proto rozběhla „iniciativa Společenství“ Interreg, která pochopila vzrůstající význam příhraničních regionů a přeshraniční spolupráce v celkovém procesu Evropské integrace, a jejímž obecným cílem je zajistit, aby hranice jednotlivých států nebyly překážkou vyváženého rozvoje a integrace evropského území. Finanční prostředky na tuto iniciativu jsou hrazeny z Evropského fondu pro regionální rozvoj.

⁶³ zpracováno podle Využívání předvstupních fondů EU pro potřeby regionů soudržnosti a www.strukturalni-fondy.cz (<http://www.strukturalni-fondy.cz/index.php?show=000010>)

⁶⁴ zpracováno podle Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

V rámci první etapy iniciativy - **Interreg I** (1991-1993) bylo schváleno 31 operačních programů, které se týkaly rozmanité skupiny příhraničních regionů s různými zkušenostmi s přeshraniční spoluprací v EU. Celková dotace určená pro Interreg I činila 1, 082 miliardy eur a byla použita na projekty z nejrůznějších odvětví jako je doprava a komunikace (45%), obchod a turistický ruch (28%), životní prostředí (10%), rozvoj venkova a školství (6%) a další činnosti (11%).⁶⁵

V prosinci roku 1993 Evropská rada navázala na úspěch iniciativy Interreg I a na svém summitu v Edinburghu označila přeshraniční spolupráci za prioritu pro iniciativy Společenství pro nové rozpočtové období strukturálních fondů 1994-1999. Následníkem iniciativy Interreg I se stala iniciativa **Interreg II**, jež byla dále rozšířena o další formy, tzv. "větve" (A, B a C). Cílem programu Interreg II bylo napomáhat vnitřním i vnějším hraničním oblastem EU v překonání problémů jejich relativní izolovanosti v rámci národních ekonomik a v rámci EU jako celku, podporovat vytváření a rozvoj přeshraničních sítí a napomáhat přizpůsobování vnějších hraničních oblastí jejich nové roli jako hraničních oblastí jednotného integrovaného trhu.

Větev **Interreg IIA** pokračovala v dvoustranné přeshraniční spoluprací a jejím hlavním cílem tedy bylo podporovat přeshraniční spolupráci mezi regiony na vnitřních hranicích EU a regiony na vnějších hranicích se sousedními státy se zřetelem na hospodářský rozvoj v příhraničních oblastech a na sociálně-ekonomickou integraci EU jako celku.

Konkrétně tato část iniciativy usilovala o podpora vzniku a rozvoje vazeb spolupráce napříč přes vnitřní hranice a spojení těchto vazeb do širších sítí Společenství v souvislosti s dokončováním Jednotného evropského trhu. Zároveň však také podporovala spolupráci s třetími zeměmi v oblastech kolem vnějších hranic EU.

Větev **Interreg IIB** si kladla za cíl dokončit výstavbu vybraných energetických sítí (bývalá iniciativa Regen 1989-93⁶⁶) a jejich napojení na širší evropské sítě, což mělo zajistit dodávky místního plynu a energie v hraničních oblastech a umožnit hraničním regionům plněji těžit z Transevropských energetických sítí. Na tuto část iniciativy bylo celkem vyhrazeno 550 milionů eur.

Poslední větev **Interreg IIC** byla zahájena až v roce 1996 a zaměřovala se na nadnárodní činnost v prostorovém plánování a dalších oblastech (zmírnění záplav, prevence sucha). Rozšiřující se spolupráce nejen mezi členskými, ale i nečlenskými státy EU vedla k tomu, že se spolupráce v územním rozvoji v rámci větve Interreg IIC iniciativy

⁶⁵ zpracováno podle Praktický průvodce přeshraniční spolupráce

⁶⁶ viz. http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/interreg3/inte2/inte2.htm

uskutečňovala i na základě vícestranného přístupu, a to v několika různých prostorech zasahujících do celé Evropy, které se v řadě případů překrývají. Pro účely programu Interreg IIC bylo vyčleněno celkem 413 milionů eur.⁶⁷

V rámci části Interreg IIA, jež se zabývá přímou přeshraniční spoluprací a která byla nejvýznamnější větví iniciativy Interreg II, bylo podáno a schváleno celkem 59 operačních programů, včetně šestnácti námořních, a byla jim poskytnuta celková dotace EU ve výši 2,6 miliard eur. Tato částka představuje vůbec nejvyšší finanční pomoc ze všech iniciativ Společenství. Když navíc připočítáme spolufinancování ze strany státních, regionálních, místních i soukromých finančních zdrojů, zvýší se tato suma na 4 miliardy eur.

Přeshraniční spolupráce zaznamenala oproti iniciativě Interreg I veliký rozvoj. Iniciativa Interreg IIA poprvé zahrnovala všechny příhraniční regiony podél vnitřních i vnějších hranic EU. 35 z celkových 59 operačních programů se týkalo vnitřních hranic, zbylých 24 vnějších hranic Evropské unie (5 z nich potom vnějších námořních hranic). Díky vstupu Rakouska, Finska a Švédska do EU se navíc zvýšil počet vnějších hranic a tím i význam operačních programů na těchto hranicích.

Druhým faktorem, který měl vliv na značné rozšíření iniciativy Interreg IIA, byl silnější důraz na spolupráci na námořních hranicích. Interreg IIA podporoval celkem 16 námořních operačních programů, zatímco Interreg I pouze 4.

Všech 59 operačních programů se z hlediska finanční pomoci lišilo. Nejvyšší dotace v rámci iniciativy Interreg II byly přiděleny regionům na španělsko-portugalských hranicích a na vnějších řeckých hranicích a to v řádech sto milionů eur. Většina těchto programů však získala dotace v rozmezí 5 až 25 milionů eur. Nutno dodat, že ty největší programy měly „celostátní“ podobu a týkaly se tedy celé státní hranice.⁶⁸

3.4.2 Iniciativa Interreg III (2000-2006)

V současné době běží již třetí etapa iniciativy Interreg (Interreg III), která je největší iniciativou Společenství pod záštitou Strukturálních fondů EU, a pro období 2000-2006 jí bylo přiděleno 4,875 miliardy eur. Interreg III pokrývá tyto tři oblasti:

- **Oblast A: přeshraniční spolupráce** – pokračování programu Interreg I a IIA;
- **Oblast B: nadnárodní spolupráce**, která rozšiřuje část Interreg IIC; a
- **Oblast C: meziregionální spolupráce** – nová oblast týkající se spolupráce mezi nesousedícími regiony.

⁶⁷ zpracováno podle Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

⁶⁸ zpracováno podle Úřední věstník Evropské unie C226, 10. 9. 2004 (sdělení Komise členským státům ze dne 2. 9. 2004)

Cíle těchto tří oblastí iniciativy byly definovány následovně:

Oblast A zahrnuje přeshraniční spolupráci, která má za cíl pozvednout celkovou socio-ekonomickou úroveň příhraničních regionů s ohledem na obchodní, hospodářské, turistické, společenské a kulturní vztahy se sousedními regiony. Představuje nejstarší formu spolupráce napříč státními hranicemi a je jí věnována velká část finančních zdrojů programu Interreg III⁶⁹. Interreg IIIA navázala na větev IIA předchozího cyklu a v průběhu se rozrostla i na příhraniční oblasti nových členských států, u nichž nahradila program Phare CBC, ukončený roku 2003 (viz. kapitola 3.4.4). V současné době tak tato část iniciativy zahrnuje již celkem 53 operačních programů, včetně 14 realizovaných v nových členských státech EU. Podporovanými oblastmi jsou územní jednotky NUTS III lokalizované podél vnějších i vnitřních hranic EU. Iniciativa je tedy zaměřena na obce, svazky obcí, města, kraje, organizace zřizované kraji či obcemi (které poskytují veřejné služby a jsou zcela vlastněny těmito kraji či obcemi) a nestátní neziskové organizace.

Mezi hlavní podporované aktivity této větve iniciativy Interreg lze zařadit:

- rozvoj měst, venkova a pobřežních oblastí, posílení podnikatelské činnosti a rozvoj malého a středního podnikání včetně turistiky a místních aktivit na podporu zaměstnanosti;
- integrace na pracovním trhu a sociální inkluze;
- ochrana životního prostředí, zvyšování produkce energie a rozvoj obnovitelných zdrojů energie;
- zlepšování dopravní dostupnosti, informačních a komunikačních služeb a sítí;
- zlepšování systémů využívání vody a energie; a
- zlepšování spolupráce v oblastech administrativy a legislativy, které přispívají k ekonomickému rozvoji a sociální kohezi;
- zvyšování lidského potenciálu v institucích se vztahem k přeshraniční spolupráci.⁷⁰

V rámci části A Interreg III za účelem sblížení této iniciativy s Programem předvstupní pomoci Phare CBC vznikly rovněž tzv. Fondy mikroprojektů (Dispoziční fondy nebo také fondy malých projektů) (viz. kapitola 3.4.3).⁷¹

Oblast B týkající se nadnárodní spolupráce mezi národními, regionálními a místními orgány usiluje o podporu vyššího stupně územní integrace velkých skupin evropských

⁶⁹ Oblast A získává 67% dotací; na oblast B připadá 27% a zbylých 6% finančních prostředků jde na oblast C

⁷⁰ zpracováno podle <http://europa.eu.int>

(http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/interreg3/abc/voleta_en.htm) a Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

⁷¹ zpracováno podle brožury Iniciativa Společenství Interreg IIIA

regionů. Snaží se rovněž o dosažení udržitelného, harmonického a vyrovnaného rozvoje Společenství a vyšší územní integraci s kandidátskými a dalšími sousedními zeměmi. Interreg IIIB navázal na větev IIC předchozího cyklu a v jeho rámci běží **programy CADSES**⁷² a **Alpenraum**⁷³, které mají přispět k řešení úkolů prostorového uspořádání a rozvoje evropských velkoregionů. Pro oba programy jsou stanoveny následující priority:

- příprava operačních strategií územního rozvoje na mezinárodní úrovni včetně spolupráce mezi městy či městskými částmi a venkovskými oblastmi s ohledem na udržitelný decentralizovaný rozvoj;
- podpora efektivních a životnímu prostředí šetrných dopravních sítí, zlepšení přístupu k informacím a vědomostem;
- podpora ochrany přírody a řízení využívání přírodních (zejména vodních zdrojů) a kulturního dědictví.⁷⁴

Oblast C navázala na větev IIC předchozího cyklu. Interreg III C se vydal novou cestou a umožňuje vzájemnou spolupráci i regionům, které spolu nesousedí, ale nachází se ve společném evropském prostoru. Iniciativa Interreg IIIC podporuje evropská projektová partnerství mezi městy, regiony a jinými subjekty činnými v městském a regionálním rozvoji. Podporuje tedy spolupráci mezi nesousedícími evropskými regiony při řešení vznikajících socioekonomických problémů výměnou jejich zkušeností a týká se zejména regionů, jež jsou „pozadu“ nebo v procesu „přestavby“. Partnery v Interreg IIIC jsou regiony nebo jejich ekvivalenty přednostně reprezentované veřejnou správou. Iniciativa Interreg IIIC je spolufinancována z Evropského fondu regionálního rozvoje i programu Phare.

Dřívější větev Interreg IIB měla časově omezený charakter a v etapě iniciativy Interreg III nemá žádnou návaznost.⁷⁵

⁷² Hlavním cílem Iniciativy Interreg IIIB CADSES je rozvinout nadnárodní spolupráci mezi ústředními, regionálními a místními orgány, aby byl dosažen vyšší stupeň územní integrace v Evropě. Jedná se o integraci všech dílčích složek prostorového plánování území. Iniciativa Interreg IIIB CADSES se zaměřuje na orgány veřejné správy, kraje, města, obce a podnikatelské subjekty, jejichž aktivity mají dopad na funkční využití území. Státy, jejichž regiony se účastní programu CADSES jsou Rakousko, Řecko, Německo (některé regiony), Itálie (některé regiony), Albánie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Jugoslávie, Chorvatsko, Makedonie, Moldavsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Česká republika, Slovinsko, Maďarsko, Turecko (některé regiony) a Ukrajina (některé regiony).

⁷³ K regionům účastnícím se programu **Alpenraum** patří Rakousko, Německo, Francie (některé regiony), Itálie (některé regiony), Švýcarsko, Lichtenštejnsko a Slovinsko.

⁷⁴ zpracováno podle Praktický průvodce přeshraniční spolupráce

⁷⁵ zpracováno podle Úřední věstník Evropské unie C226, 10. 9. 2004 (sdělení Evropské komise ze dne 2. září 2004, které stanovuje obecné zásady pro iniciativu Interreg III) a Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

3.4.3 Fond mikroprojektů (FM)

Fondy mikroprojektů, které výjimečně vznikaly již během druhé etapy iniciativy Interreg, jsou určitou obdobou Společného fondu malých projektů (viz. kapitola 3.4.5) existujícího v rámci programu předvstupní pomoci Phare CBC a i jejich vytvoření bylo podníceno snahou o sblížení iniciativy Interreg (A) s programem Phare CBC.

Jedná se o flexibilní instrument, jehož hlavním cílem je podporovat přímou přeshraniční spolupráci v regionech. Orientuje se především na tzv. „měkké“, neinvestiční projekty, zvláště projekty „People to people – Lidé lidem“, korespondující s prioritami a opatřeními stanovenými v programu Iniciativy Společenství. Jde o různá setkávání, společenské akce, sportovní turnaje, výměny mládeže, spolupráce škol a podobných institucí, atd.

Fond mikroprojektů doplňuje ostatní projekty v rámci iniciativy Interreg IIIA hlavně tím, že vytváří pružný mechanismus pro podporu řady malých aktivit „ad hoc“ a námětů, na které nelze aplikovat stávající způsob přípravy a realizace projektů Interreg. Z tohoto důvodu je FM nástrojem regionů, kterým lze rychle reagovat na průběžně vznikající potřeby menšího rozsahu, jež nevyžadují důkladnou a časově náročnou projektovou přípravu. Vzhledem k tomu, že FM tvoří součást iniciativy Interreg IIIA, předpokladem pro každé jeho využití je prokazatelný přeshraniční charakter příslušných projektů. Projekty FM mají být zaměřeny mnohem jednoznačněji na aktivity skutečně přesahující hranici, které povedou ke konkrétní a hlubší spolupráci mezi skupinami lidí na obou jejích stranách.

Vedle konkrétních výsledků jednotlivých malých projektů se však od FM očekává další důležitý přínos, a tím je přímé zapojení místních subjektů do celého procesu realizace FM, které by mělo vést ke zvýšení rozsahu a profesionality spolupráce regionálních institucí v celé iniciativě Interreg IIIA.⁷⁶

Z následující tabulky je patrné, že dotace přeshraniční spolupráce zemí Evropské unie (oblasti A iniciativy Interreg) s každým novým rozpočtovým obdobím rostly. V současné době činí již 3,266 miliardy eur z celkových 4,875 miliard věnovaných na celou iniciativu Interreg III. Veškerá dosavadní finanční podpora přeshraniční spolupráce států Evropské unie přitom představuje již 6,949 miliard eur z celkových 9,520 miliard vyčleněných na celou iniciativu Interreg.

⁷⁶ zpracováno podle brožury Iniciativa Společenství Interreg IIIA

Tabulka č. 2: Finanční podpora Interreg a její části A

	Interreg IA	Interreg IIA	Interreg IIIA	dosavadní podpora
přeshraniční spolupráce	1, 082	2,600	3,266	6,949
celkem	1, 082	3,563	4,875	9,520

Zdroj: zpracováno podle informací z kapitol 2.4.1 a 2.4.2

3.4.4 Program PHARE⁷⁷

Program Phare byl hlavním nástrojem finanční a technické pomoci zemím střední a východní Evropy na jejich cestě k přistoupení k Evropské unii. Byl zahájen v roce 1989 na podporu reformy v Polsku a Maďarsku. Později byl, v návaznosti na iniciativu EU Interreg, rozšířen o program přeshraniční spolupráce Phare CBC (r. 1994) a zahrnoval již celkem 13 středoevropských zemí včetně České republiky, z toho deset se v roce 2004 stalo členy Evropské unie. V současné době podporuje projekty na všech hranicích Rumunska a Bulharska – kandidátských zemí na vstup do Evropské unie. Turecko i nadále získává podporu v rámci vlastního nástroje předvstupní pomoci a další kandidátské země (Chorvatsko a Bývalá jugoslávská republika Makedonie⁷⁸) v roce 2000, kdy začalo nové finanční období EU, ještě neměly o vstup do EU zažádáno, proto se ani ony programu Phare neúčastní.⁷⁹

Program byl původně navržen tak, aby pomáhal zemím na jejich cestě k demokracii a tržní ekonomice poskytováním poradenství ministerstvům o vhodných hospodářských reformách, podporováním rozvoje soukromého sektoru a přispěním k rozvoji lidských zdrojů. Jeho role se však postupně vyvíjela. V Kodani v roce 1993 se sešly hlavy členských států a jejich vlád, aby upřesnily kritéria⁸⁰ pro členství v EU. Od roku 1994 se proto program Phare zaměřoval na podporu deseti uchazečských zemí v jejich přípravách na vstup do EU a jejich přibližování legislativě Společenství, jeho právním normám a životní úrovni. Za fondy Phare zodpovídá Evropská komise jako výkonný orgán Evropské unie spolu s vládami zemí, které pomoc přijímají. Veškeré fondy Phare se předávají jako granty, nikoli jako půjčky.⁸¹

V rámci programu Phare existují dvě prioritní osy – prioritní osa výstavba institucí, na kterou je věnováno zhruba 30% prostředků a prioritní osa investiční podpora, která představuje zbylých 70% prostředků. Cílem programu Phare v prioritní ose výstavba institucí

⁷⁷ Poland /Hungary Aid for Restructuring of Economies

⁷⁸ Chorvatsko získalo kandidátský status 21. 2. 2003 a Bývalá jugoslávská republika Makedonie 17. 12. 2005

⁷⁹ zpracováno podle Zpráva Komise za rok 2004 o programu Phare, předvstupních a přechodových nástrojích a brožury Finanční zdroje Evropské unie pro Českou republiku

⁸⁰ Tato tzv. „Kodaňská kritéria“ od nově přistupujících států vyžadují: stabilní instituce zajišťující demokracii, zákonost a lidská práva, spolu s respektováním a ochranou menšin; fungující tržní hospodářství, jakož i schopnost vypořádat se s konkurencí a tržními silami uvnitř Unie a schopnost převzít povinnosti členství, včetně naplňování cílů politické, hospodářské a měnové unie.

je vytvořit institucionální struktury pro přijetí, zavedení a používání právních norem EU, zatímco v prioritní ose investiční podpora program Phare usiluje o pomoc při plnění předvstupních cílů co se týče rozvoje a modernizace infrastruktury, ochrany životního prostředí a rozvoje podnikatelské sféry, zejména malých a středních podniků.⁸²

Tyto dvě prioritní osy existují v rámci tří druhů programů Phare:

- **Národní programy** (spravovány na národní úrovni jednou z partnerských zemí);
- **Mnohonárodní programy** (spravovány centrálně Evropskou komisí a jejím generálním ředitelstvím pro rozšíření v Bruselu); a
- **Programy přeshraniční spolupráce CBC** – cross-border cooperation (spravovány na národní úrovni jednou z partnerských zemí).

Národní programy obsahují zejména projekty přímo zaměřené na přípravu nově přistupujících států do EU. Jedná se o projekty pro veřejnou správu, které napomáhaly a napomáhají přejímání a implementaci „acquis communautaire“⁸³. Od roku 1998 jsou důležitou součástí této pomoci tzv. twinningové projekty, zahrnující dlouhodobou přímou spolupráci administrativy členských a kandidátských zemí zajišťovanou prostřednictvím poradce z členské země. Součástí Národních programů jsou také projekty v oblasti hospodářské a sociální soudržnosti, které slouží k vytváření a testování struktur a postupů pro budoucí účast kandidátských zemí ve strukturálních fondech. Tyto projekty se realizují jak formou přípravy institucí, tak i investic.

Mnohonárodní programy neboli programy pro více příjemců (SME facility, TAIEX atd.⁸⁴) tvoří specifickou část Phare, protože jejich programování a realizace byly od počátku přizpůsobeny společným potřebám kandidátských zemí. Tyto programy zahrnují spolupráci v oblasti ekonomického výzkumu, sociální politiky a bezpečnosti práce, politiku ochrany spotřebitelů, podporu malého a středního podnikání, ochranu životního prostředí, atd. Na mnohonárodní programy z Phare připadá přibližně 25% prostředků.

Programy přeshraniční spolupráce – CBC byly zahájeny v roce 1994 na podporu aktivit dvoustranné přeshraniční spolupráce v regionech zemí střední a východní Evropy se sousedícími zeměmi Evropské unie a jsou zaměřeny na pomoc příhraničním regionům při překonávání specifických problémů jejich rozvoje. Projekty v rámci těchto programů jsou zpravidla investičního charakteru, realizují se v příhraničních regionech a mají přeshraniční

⁸¹ zpracováno podle Využívání předvstupních fondů EU pro potřeby regionů soudržnosti

⁸² zpracováno podle Evropská regionální politika v kontextu vstupu ČR do EU

⁸³ výrazem „acquis communautaire“ je označováno současné evropské právo

dosah. V rámci vymezených pohraničních oblastí mohou být podporovány jednak tzv. „společné projekty“ (realizované na obou stranách hranice, s podporou v rámci iniciativy Interreg A pro členské státy EU) nebo projekty realizované výhradně na území kandidátské země s prokazatelným pozitivním přeshraničním účinkem.

Prioritními oblastmi, v nichž jsou tyto projekty realizovány, jsou: doprava, technická infrastruktura, životní prostředí, hospodářský rozvoj, zemědělství a lesnictví, lidské zdroje a řízení programu (společné regionální rozvojové programy, malé projekty zařazené do tzv. Společného fondu malých projektů viz. kapitola 3.4.5).

Z hlediska finančního objemu se jedná o největší samostatný program v rámci Phare. Stejně jako jiné programy, je Phare CBC poskytován ve formě grantu a požaduje spoluúčast dotované strany při financování, a to ve výši min. 25% nákladů.⁸⁵

Nedílnou součástí programu Phare CBC je „Společný fond malých projektů“ (SFMP), který je obdobou Fondu mikroprojektů iniciativy Interreg IIIA, a byl jím také program „Phare CREDO“, pomocí něž byla realizována přeshraniční spolupráce „východ – východ“ (viz. následující podkapitoly).

Program Phare CBC byl a je přípravou kandidátských zemí na iniciativu Interreg IIIA Evropského Společenství a z tohoto důvodu také Evropská unie vyvinula snahy navzájem tyto dvě iniciativy přiblížit (viz. kapitola 3.5).

3.4.5 Společný fond malých projektů (SFMP)

Společný fond malých projektů, stejně jako Fond mikroprojektů, nepředstavuje jeden velký projekt, ale větší počet finančně méně náročných projektů. Tvoří součást programu přeshraniční spolupráce Phare CBC, a proto podléhá všem základním směrnicím, pravidlům a jiným dokumentům platícím pro program Phare CBC a jeho projekty. Všeobecným cílem SFMP je stejně jako u FM podpora projektů typu „people to people“ a neinvestičních projektů v rámci přeshraniční spolupráce. Účelem podpory těchto projektů je rozšíření pole působnosti programu CBC, povzbuzení místní angažovanosti, vytváření trvalých kooperačních struktur mezi místními a regionálními organizacemi, jež mají zastoupení na obou stranách hranice a umožnění realizace menších akcí, které mohou být přípravou pro větší projekty přeshraniční spolupráce.

V rámci Společného fondu malých projektů existují tři základní typy projektů. Jedná se o **společné (tzv. pokročilé) projekty**, které mají jeden společný cíl a jednu cílovou

⁸⁴ Program SME je zaměřen na podporu malých a středních podniků; TAIEX je Úřad pro výměnu technických informací, který se zabývá technickou asistencí v oblasti aproximace celého souboru právních norem ES – *acquis communautaire*.

skupinu. Jejich aktivity a výdaje jsou rozděleny mezi dva nebo více partnerů, přičemž jeden partner musí mít své sídlo na druhé straně hranice. Na obou stranách hranice je financován z programu Phare CBC či Interreg IIIA a každý z partnerů je odpovědný za řádnou implementaci svých aktivit. Aby byl projekt posuzován jako společný, rozdělení aktivit mezi partnery musí být zřejmé. Při kontrole a vyhodnocování projektu musí být zcela patrné které výdaje vznikly na které straně a rozpočet se nesmí překrývat.

Dalším typem projektu jsou tzv. **zrcadlové (stejně zaměřené) projekty**. Jedná se o specifický typ společných projektů, u nichž příprava a realizace na opačných stranách hranice probíhá s určitým časovým odstupem (projekt navazuje na již realizovaný projekt partnera).

Posledním typem jsou projekty realizované pouze na jedné straně hranice avšak s přeshraničním účinkem. Ty jsou označovány jako **národní (jednoduché) resp. samostatně realizované**.

Projekty SFMP musí být, v rámci sblížení programu Phare CBC a Interreg (A), v souladu s projekty programu Interreg (A) sousedících členských států Evropské unie a doplňovat je. Proto byly již během druhé etapy programu Interreg v některých euroregionech zřízeny tzv. Dispoziční fondy, které umožnily financování neinvestičních přeshraničních projektů a projektů typu „people to people“ jak z programu Phare CBC (ze Společného fondu malých projektů), tak z programu Interreg IIA (z příslušného Dispozičního fondu).

V současné době existují v rámci iniciativy Interreg IIIA tyto Dispoziční fondy (Fondy mikroprojektů)⁸⁶ ve většině euroregionů členských států EU.⁸⁷

3.4.6 Phare CREDO

Program Phare CREDO vznikl v roce 1996 s cílem povzbudit a podpořit přeshraniční spolupráci „východ-východ“, kam spadaly příhraniční regiony a společenství mezi jednotlivými kandidátskými zeměmi střední Evropy a nově vzniklými nezávislými státy bývalého SSSR.

K úkolům programu CREDO patřilo povzbuzování dobrých sousedských vztahů a sociální stability v příhraničních regionech a podpora přeshraniční spolupráce, která by přispěla k rozvoji hospodářství a daného společenství. Projekty vhodné pro tento program zasahovaly do mnoha odvětví, jako je hospodářský rozvoj, sociálně-kulturní spolupráce, městské a regionální služby, lidské zdroje, životní prostředí a místní a regionální vlády.

⁸⁵ zpracováno podle Finanční zdroje pro ČR červen 2003 a 10 let Phare v ČR

⁸⁶ viz. kapitola 3.4.3

⁸⁷ zpracováno podle brožury Program Phare CBC a Praktický průvodce přeshraniční spolupráce

Příjemci, kteří splňovali podmínky, byli rozděleni mezi veřejný a soukromý sektor a nevýdělečné organizace.

Program CREDO rozšířil na mnoha hranicích prostor a možnosti pro přeshraniční spolupráci. V mnoha příhraničních regionech byl ale také špatně vnímán vinou svých složitých a byrokratických struktur a vedení, relativně nízkého celkového rozpočtu, prodlev v realizaci a nedostatku programového přístupu podobného jako u iniciativ Interreg a Phare CBC. Proto se Evropská komise v roce 2000 rozhodla na hranicích mezi kandidátskými zeměmi zrušit program CREDO a zahrnout tyto regiony do iniciativy Phare CBC. Ostatní příhraniční regiony zemí, které přijímaly pomoc z programu Phare CREDO a ještě nebyly kandidátskými zeměmi EU, začaly čerpat pomoc z jiných programů Evropské unie jako TACIS CBC, atd. (viz. následující kapitoly).⁸⁸

Veškerá finanční pomoc programu Phare na období 2000-2006 činila 11 miliard eur. V roce 2001 celkové závazky tvořily 1,641 miliardy eur, v roce 2002 a 2003 vždy 1,699 miliardy. Dotace na přeshraniční spolupráci v letech 2001 a 2002 stagnovaly, v roce 2003 mírně klesly. Přesné rozdělení prostředků na jednotlivé programy je znázorněno v následující tabulce.

Tabulka č. 3: Finanční podpora Phare (v mil. eur)

oblast podpory	2001	2002	2003
národní programy	1 091	1 168	1 223
přeshraniční spolupráce	163	163	161
horizontální (mnohonárodní) programy	219	260	187
jaderná bezpečnost	168	108	128
celkem	1 641	1 699	1 699

Zdroj: Zprávy Komise 2002 a 2003 „O Phare a předvstupních nástrojích pro Kypr, Maltu a Turecko“ a Výroční zpráva Komise 2001 – Program Phare

3.4.7 TACIS CBC

Program přeshraniční spolupráce Tacis byl zahájen v roce 1996 s cílem financovat přeshraniční činnost na západních hranicích zemí přijímajících Tacis, které sousedí se zeměmi EU či nečlenskými zeměmi střední Evropy, tj. západní příhraniční regiony Ruské federace, Běloruska, Ukrajiny a Moldávie. Program Tacis CBC se zaměřil na příhraniční sítě,

⁸⁸ zpracováno podle Finanční zdroje Evropské unie pro Českou republiku a Podpora EU České republice – program Phare 1990 - 2000

např. vybavení hraničních přechodů, životní prostředí nebo přeshraniční spolupráce na místní úrovni.

Tacis CBC je součástí širšího programu Tacis, který se zabývá zajišťováním pomoci hospodářské transformace a obnovy v nových nezávislých státech a v Mongolsku. Předpisy Rady z roku 1999⁸⁹ podporují přeshraniční spolupráci mezi Novými nezávislými státy a EU či nečlenskými zeměmi střední Evropy a mezi novými nezávislými státy navzájem.

V těchto předpisech se uvádí, že přeshraniční spolupráce by měla v první řadě sloužit k :

- pomoci příhraničním regionům při překonávání konkrétních rozvojových problémů, které pramení z jejich relativní izolace;
- podpoře propojování sítí na obou stranách hranic, např. vybavení hraničních přechodů;
- zrychlení transformačních procesů partnerských států formou spolupráce s příhraničními regiony v zemích EU nebo nečlenských zemích střední Evropy; a
- omezení přeshraničních rizik a znečišťování životního prostředí.

Během prvních osmi let bylo na program TACIS Evropskou unií vyčleněno přibližně 4,2 miliardy eur. V současném rozpočtovém období na něj připadá zhruba 3,1 miliardy eur.⁹⁰

3.4.8 CARDS⁹¹

V prosinci 2000 přijala Evropská unie nové předpisy⁹², které se týkají pomoci zemím na západním Balkáně (označované jako CARDS). Mezi tyto země patří Bosna a Hercegovina, Srbsko, Černá hora včetně Kosova, Federální republika Jugoslávie a patřilo sem i Chorvatsko a Bývalá jugoslávská republika Makedonie, které však v letech 2003 a 2005 zažádaly o vstup do EU a proto nyní čerpají finanční pomoc z programu Phare. CARDS podporuje rozvoj užšího vztahu mezi přijímajícími zeměmi navzájem, mezi nimi a Evropskou unií a mezi nimi a zeměmi, které kandidují na přijetí do Evropské unie, v souladu s dalšími nástroji přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráci s nečlenskými zeměmi.

Programy Phare CBC pro Albánii s Řeckem a bývalou jugoslávskou republiku Makedonii s Řeckem tak byly nahrazeny novými programy spadajícími pod CARDS a zároveň díky této pomoci vznikly i nové programy, např. pro Chorvatsko a Slovinsko, Chorvatsko a Maďarsko či Bulharsko a bývalou jugoslávskou republiku Makedonii. Pro období 2000 - 2006 Evropská unie vyčlenila na investice, výstavbu institucí a další opatření

⁸⁹ nařízení Rady EU 99/2000 z 29. 12. 1999

⁹⁰ zpracováno podle Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci a <http://europa.eu.int> (http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/tacis/foreword_en.htm)

⁹¹ Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation

⁹² nařízení Rady EU 2666/2000 z 5.12.2000

v rámci programu CARDS celkem 4,6 miliardy eur. Od roku 2005 je za veškeré vztahy a správu programu CARDS na západním Balkáně odpovědné Generální ředitelství Evropské komise pro rozšíření.⁹³

3.4.9 MEDA

Program MEDA je hlavním finančním nástrojem Evropské unie podporujícím některé příhraniční regiony nečlenských zemí EU v oblasti Středomoří (např. Turecko a před vstupem do Evropské unie to byla i Malta a Kypr). Program nabízí technickou a finanční pomoc, která má za cíl podpořit reformy ekonomických a sociálních struktur ve středomořských zemích. Program MEDA se vztahuje jak na celé státy, tak i na regionální a místní struktury.

Právní základ tvoří předpisy Rady EU z roku 1996⁹⁴. Těmi také Evropská unie vyčlenila na finanční období 1995-1999 na program MEDA celkem 3,435 miliardy eur. V listopadu 2000 byly vydány nové předpisy⁹⁵ upravující novou etapu programu MEDA (období 2000 – 2006) - program MEDA II. Pro toto období bylo programu přiděleno 5, 35 miliard eur.⁹⁶

3.4.10 LACE⁹⁷

V letech 1990 až 2001 Evropská unie kromě iniciativy Interreg rovněž vyčlenila finanční prostředky pro projekt LACE (Pomoc a spolupráce při tvorbě vazeb pro evropské příhraniční regiony), který byl podán Sdružením evropských hraničních regionů (AEBR).

Tento projekt identifikuje a filtruje pozitivní zkušenosti vyspělých regionů a pomáhá je předat méně vyspělým hraničním evropským oblastem. LACE se tak stalo evropskou „observatoří“ pro záležitosti přeshraniční spolupráce.

V roce 1992 rozhodla konference AEBR/LACE v Kastorii v severním Řecku o nové významné aktivitě. Žádoucím se stalo přenesení přeshraniční spolupráce na vnější hranice Evropské unie (například Německo-ČR: program CBC PHARE), jež byla později rozšířena i na podporu spolupráce kandidátských zemí EU v zónách bezprostředně s Evropskou unií nesousedících (například Polsko-ČR: zprvu PHARE CREDO, později rovněž PHARE-CBC).

Aktivita LACE byly mnohočetné. Od svého počátku byl projekt LACE úzce spojen s činností iniciativy Interreg a v rámci tohoto programu rovněž poskytoval euroregionům

⁹³ zpracováno podle Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci a <http://europa.eu.int> (http://europa.eu.int/comm/enlargement/cards/index_en.htm)

⁹⁴ nařízení Rady EU 1488/96 z 23. 7. 1996

⁹⁵ nařízení Rady EU 2698/2000 z 27. 11. 2000

⁹⁶ zpracováno podle <http://europa.eu.int> (http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/med/index_en.htm) a Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

⁹⁷ Linkage, Assistance and Cooperation for the European Border Regions

logistickou a technickou pomoc, zvláště při zavádění využívání programu Evropské unie Interreg IIA.

LACE-TAP (Technická pomoc a podpora přeshraniční spolupráce) využíval zkušeností pilotního projektu LACE a angažoval se pomocí celé řady aktivit. Jednalo se především o budování evropské komunikační sítě, organizování tematických workshopů, prosazování výměn a studijních návštěv, vydávání publikací, atd.⁹⁸

3.5 Sbližování iniciativy Interreg (A) s ostatními programy přeshraniční spolupráce

Z předcházejících kapitol vyplývá, že byla učiněna řada významných kroků ke společné tvorbě a řízení přeshraničních programů, avšak taková pevná spolupráce, která probíhala např. v „euroregionech“, byla začátkem nového tisíciletí stále spíše výjimkou než pravidlem. Zatímco většina rozvojových činností se odehrávala v hraničních oblastech a ty měly určitě z těchto činností prospěch, obecně bylo mnohem složitější nastolit společně skutečnou přeshraniční spolupráci a v některých případech docházelo k nepříznivým účinkům, např. vzniku analogických projektů na obou stranách hranice.

Většina výše zmíněných programů přeshraniční spolupráce se liší v provozních a finančních pravidlech a postrádá programový přístup a konkrétní regionální nebo další instituční dohody, které by se týkaly činnosti programu. Tyto finanční nástroje Evropské unie proto příliš neodpovídají iniciativě Interreg (oblast A) a za stávající situace je velice obtížné dosáhnout úspěšné koordinace Interregu a všech ostatních programů přeshraniční spolupráce. Sama Evropská unie se potýká s problematikou odlišné legislativy v jednotlivých státech, která značně komplikuje přeshraniční spolupráci a s ohledem na vnější hranice a podporované třetí země se také objevily problémy vyplývající z malého množství organizačních struktur v těchto státech. Špatná, nedostatečná či komplikovaná organizace spolupráce na obou stranách hranice potom brání hraničním oblastem a státům, aby plně zhodnotily výhody ze spolupráce plynoucí a ani nabízená pomoc ze strany EU není zcela využita.⁹⁹

Již během druhé etapy iniciativy Interreg si Evropská unie začala tyto problémy uvědomovat. V té době se však soustředila především na koordinaci iniciativy Interreg (její části A) s programem Phare CBC, který, jak již bylo výše zmíněno, vznikl v 90. letech právě na základě potřeby větší provázanosti programu Interreg II s kandidátskými zeměmi EU přijímajícími podporu z programu Phare. Původní předpisy týkající se iniciativy Phare CBC se podobaly předpisům Interreg jen v omezené míře. V roce 1998 proto Evropská komise

⁹⁸ zpracováno podle www.aebr.net a Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

⁹⁹ zpracováno podle Úřední věstník Evropské unie C226, 10. 9. 2004

udělala první krok k přiblížení těchto dvou iniciativ přijetím nařízení k programu CBC Phare 2760/98, kterým se poprvé pokusila o vytvoření společného legislativního rámce programu Phare CBC a Interreg (části A). V dubnu 2000 pak Evropská komise tyto změny ještě více posílila vypracováním formální směrnice, která se již týkala iniciativy Interreg III, a jež měla za cíl koordinaci programů Interreg IIIA a Phare CBC. Tato směrnice stanovila, že ačkoliv přípravu, schválení a realizaci programů Phare CBC a Interreg III řídí dva odlišné soubory pravidel a postupů¹⁰⁰, tyto dvě iniciativy zastřešuje jediný program (Společný programový dokument – JPD). Programové práce a monitorování realizace JPD potom provádí integrovaným způsobem Společný výbor pro spolupráci.¹⁰¹

I když však byly stanoveny společné struktury pro programy Interreg IIIA a Phare CBC, stále mezi nimi přetrvávají rozdíly a je třeba řešit významné problémy. Mezi ty nejzávažnější patří:

- Absence víceleté koncepce programu Phare CBC coby finančního nástroje oproti iniciativě Interreg (při rozdělení financí se počítá s kratším obdobím, např. 2000 – 2002);
- Přísné limity velikosti projektů u programu Phare CBC (mimo Společného fondu malých projektů je jen ve výjimečných případech povoleno snížení požadované minimální částky 2 milionů euro na projekt);
- Schvalování projektů Phare CBC Evropskou komisí (Interreg funguje na decentralizovaném přístupu); a
- Fakt, že Společný programový dokument musí splňovat dva soubory ne zcela kompatibilních požadavků strukturálních fondů (programu Interreg IIIA) a předpisů Phare.¹⁰²

Nová směrnice tedy usilovala o vylepšení koordinace iniciativ Interreg III a Phare CBC v těchto oblastech a o jejich co největší přiblížení, přinejmenším ale v pravidlech Interregu a Phare zůstává oddělené řízení financí daných programů.

Třetí etapa iniciativy Interreg se však již nezajímala pouze o koordinaci s programem Phare CBC, ale také s ostatními nástroji Společenství. Ve zprávě Evropské komise vymezující hlavní směry, kterými se měla tato etapa iniciativy Interreg ubírat stálo, že „*hlavním úkolem nové fáze Interreg (Interreg III) je využít kladné zkušenosti ze skutečné spolupráce v rámci*

¹⁰⁰ na straně členských států EU se jedná o pravidla strukturálních fondů a procedurální pravidla, na straně kandidátských zemí se jedná o pravidla a procedury Phare

¹⁰¹ zpracováno podle Úřední věstník Evropské unie C 143, 23. 5. 2000 a www.crr.cz (<http://www.crr.cz/index.php?lssel=65>)

¹⁰² zpracováno podle Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci

současných programů a postupně rozvíjet struktury pro takovou spolupráci v rámci Společenství a se sousedními státy.“¹⁰³

Aby těchto cílů bylo možné dosáhnout, rozvoj spolupráce v rámci iniciativy Interreg III se řídil a řídí několika zásadami. Tou hlavní, která měla výrazně zmenšit dosavadní problémy plynoucí z roztržitosti a špatné koordinace přeshraniční spolupráce mezi členskými státy EU a třetími zeměmi, však bylo **přiblížení iniciativy Interreg III a externích nástrojů** (zvláště potom z pohledu tehdejšího rozšiřování).

Evropská unie si zde klade za cíl, aby provádění Interreg III zajistilo synchronizaci s ostatními finančními nástroji. Činnosti vykonávané v rámci Společenství jsou financované z Evropského fondu regionálního rozvoje, zatímco činnosti vykonávané mimo Společenství jsou financovány jinými finančními nástroji Společenství např. Phare, SAPARD, ISPA, TACIS, MEDA, atd. Sdělení Komise „Příprava nástroje pro nové sousedství“ ze dne 1. července 2003 má proto za cíl zlepšení koordinace mezi Interreg III a nástroji vnějšími politiky Společenství zavedením tzv. „programů sousedství“. Toto sdělení navazuje na předchozí sdělení „Širší Evropa – sousedství: nový rámec vztahů s našimi východními a jižními sousedy“¹⁰⁴ z 11. března 2003. V první fázi programů sousedství (2004-2006) se jedná o přibližování stávajících legislativních struktur jednotlivých programů a na období 2007-2013 se plánovalo zavedení nového právního „nástroje sousedství“.¹⁰⁵

Ve Zprávě Komise EU za rok 2004, „O programu Phare, předvstupních a přechodových nástrojích“, publikované 23. 12. 2005 se již hovoří o reformě, která má během nadcházejícího rozpočtového období zavést dva odlišné nástroje podpory přeshraniční spolupráce. Jedná se o nástroj předvstupní pomoci IPA, který by nahradil stávající programy Phare, ISPA, SAPARD, CARDS a MEDA a týkal by se současných i budoucích žadatelů o vstup do EU, a již zmiňovaný „program sousedství“, který by fungoval podél vnějších hranic EU a kandidátských zemí a finanční podporu by čerpal z programu Phare CBC, TACIS a Interreg.¹⁰⁶

Tato navrhovaná reforma také mluví o vytvoření specifických jednotek s právní subjektivitou v rámci Společenství, tzv. Evropských seskupení přeshraniční spolupráce (EGCC), která by zastřešovala přeshraniční spolupráci na základě úmluvy mezi národními, regionálními a místními správními orgány nebo jinými veřejnými službami, jež jsou členy

¹⁰³ Úřední věstník Evropské unie C226, 10. 9. 2004, s. 3

¹⁰⁴ Sdělení Komise KOM(2003) 104 ze dne 11. března 2003

¹⁰⁵ zpracováno podle Úřední věstník Evropské unie C226, 10. 9. 2004 (sdělení Komise členským státům ze dne 2. 9. 2004), sdělení Komise (2003) 393 ze dne 1. 7. 2003 Příprava nového Nástroje sousedství

těchto uskupení. Jedná se o překonání značných potíží, se kterými se členské státy, regiony a místní samosprávy setkávají při realizaci akcí přeshraniční, nadnárodní nebo meziregionální spolupráce kvůli množství národních práv a procedur. Každé EGCC bude mít vlastní status, orgány a rozpočtová pravidla a bude plnit úkoly, které mu budou svěřeny jeho členy na základě úmluvy. Ta určí, jaké právo bude na aktivity EGCC použito (právo jednoho z dotčených členských států). Ovšem finanční odpovědnost členských států a jiných orgánů nebude existencí EGCC dotčena.¹⁰⁷

V této reformě lze tedy možná spatřovat řešení výše zmíněných problémů koordinace všech nástrojů podpory přeshraniční spolupráce a legislativy jednotlivých členských států.

4 Přeshraniční spolupráce v ČR

4.1 Iniciativy a programy přeshraniční spolupráce v ČR

4.1.1 Phare CBC

Program Phare byl užitečným nástrojem České republiky v průběhu příprav na vstup do EU. Vzájemné propojení priorit Phare s prioritami Přístupového partnerství bylo důležité nejen kvůli finančním příspěvkům poskytovaným programem Phare, ale také z metodických důvodů. Realizace investičních akcí umožnila orgánům veřejné správy České republiky být v každodenním úzkém kontaktu s orgány veřejné správy členských zemí EU. Tím bylo české straně umožněno získat zkušenosti s unijní administrativou a podrobně se seznámit s postupy užívanými v EU, z čehož nyní profituje již jako členský stát Evropské unie při využívání prostředků ze strukturálních fondů.

Ze všech uvolněných a smluvně vázaných finančních prostředků EU Česká republika využila 95%, což byl jeden z nejlepších podílů ve srovnání s ostatními kandidátskými zeměmi¹⁰⁸. Nevyužití zbývajících 5% finančních prostředků se do značné míry vysvětluje tím, že nabídky na projekty předložené ve výběrovém řízení měly nižší rozpočet či tím, že některá výběrová řízení byla z procedurálních důvodů zrušena.¹⁰⁹

Národní programy Phare byly v České a Slovenské Federativní Republice zahájeny v roce 1990 a po roce 1993 pokračovaly pro Českou republiku. Prostředky zde byly rozděleny do dvou prioritních os „výstavba institucí“ a „investiční podpora“ (viz. kapitola 3.4.4).

¹⁰⁶ zpracováno podle zprávy Komise za rok 2004 o programu Phare, předvstupních a přechodových nástrojích z 23. 12. 2005, KOM (2005) 701

¹⁰⁷ dokument „Soudržnost na přelomu roku 2007“

(http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/informat/reg2007_cs.pdf)

¹⁰⁸ kandidátskými zeměmi se zde myslí 10 zemí, které roku 2004 přistoupily k EU

¹⁰⁹ zpracováno podle Finanční zdroje pro ČR červen 2003

V období 1995-1999 představovaly národní operační programy 50% celkových přidělených prostředků Phare pro celou Českou republiku (35 mil. eur, tj. 1,1 miliarda Kč ročně). V období 2000-2002 tento podíl vzrostl na přibližně 75% celkového přidělu Phare (60 mil. eur, tj. 1,9 miliard Kč ročně) a v poslední fázi programu od roku 2003 až do jeho ukončení byla České republice přidělena částka 38,5 milionů eur (1,16 miliardy Kč). Rozdělení finančních prostředků do jednotlivých sektorů znázorňuje následující tabulka.¹¹⁰

Česká republika rovněž využívala pomoci v rámci Mnohonárodních programů Phare (příkladem je Projekt jaderné bezpečnosti pro elektrárnu v Dukovanech). Na tyto programy bylo Evropskou unií vyčleněno celkem 111,1 milionů eur. Je však obtížné vyčíslit jakou částku získala Česká republika, jelikož se o tyto prostředky dělila s dalšími středoevropskými kandidátskými zeměmi.¹¹¹

Program **Phare CBC** – přeshraniční spolupráce byl v České republice zahájen v roce 1994 v česko-německé příhraniční oblasti. Jedním z hlavních důvodů, proč program vznikl, byla existence programu Interreg IIIA v sousedících členských zemích Evropské unie, a s tím související potřeba financování programu obdobného zaměření i na straně nečlenské země EU (ČR). Od roku 1995 se Phare CBC rozšířil i do česko-rakouské příhraniční oblasti a o čtyři roky později (1999) získalo svůj program na podporu přeshraniční spolupráce i česko-polské a česko-slovenské příhraničí¹¹². V roce 1997 byl rovněž zahájen proces decentralizace Phare CBC na úroveň regionů, a tím byla odstartována i činnost Společného fondu malých projektů (SFMP), který významným způsobem napomohl rozvoji skutečných kontaktů mezi obyvateli a institucemi v příhraničních oblastech.¹¹³

V rámci prvního období (1994-1999) bylo tedy investováno do regionů, které leží při hranicích s Německem a Rakouskem, a to zejména do projektů v oblasti životního prostředí (např. výstavba čističek odpadních vod za účelem zlepšení kvality vod, které překračují hranice) a dopravy (např. zlepšení kvality silnic a dálnic). V tomto období představoval program přeshraniční spolupráce 50% celkových přidělených prostředků Phare pro Českou republiku (34 mil. eur, tj. 1,1 miliardy Kč ročně) a stal se tak, co do rozsahu, největším programem Phare v ČR.¹¹⁴

V druhém období (2000-2006), kdy byla přeshraniční spolupráce rozšířena i na hranice mezi kandidátskými zeměmi EU - Česko/Polsko a Česko/Slovensko, se paradoxně

¹¹⁰ zpracováno podle Finanční memorandum Národní program Phare 2003 (<http://phare.mfcr.cz/dokumenty.htm>)

¹¹¹ zpracováno podle Finanční zdroje pro ČR červen 2003

¹¹² v česko-polském a česko-slovenském příhraničí do té doby fungoval program Phare CREDO

¹¹³ www.strukturalni-fondy.cz (<http://www.strukturalni-fondy.cz/index.php?show=000010001000000>)

¹¹⁴ brožura Finanční zdroje pro ČR červen 2003

jeho podíl snižoval na přibližně 25% celkového přidělu Phare (19 mil. eur, tj. 600 milionů Kč ročně)¹¹⁵.

Na příhraniční oblast se Spolkovou republikou Německo bylo každý rok vyčleněno 10 milionů eur, s Rakouskem 4 miliony eur a pro hranici s Polskou republikou byla v roce 2001 alokována podpora ve výši 10 milionů eur a další roky 5 milionů eur. Na slovenské hranici se jednalo pouze o jednorázovou podporu v roce 1999.¹¹⁶

Celkem 90% ze všech těchto finančních prostředků programu Phare CBC na všech hranicích České republiky bylo alokováno na velké projekty. Zbývající prostředky (10%) byly určeny na Společný fond malých projektů.

Rozdělení prostředků do jednotlivých oblastí rozvoje za rok 2003, poslední rok, kdy byly podávány projekty v rámci programu Phare CBC, je znázorněno v následující tabulce.

¹¹⁵ Od roku 2000 však ČR čerpala i z dalších předvstupních programů ISPA a SAPARD, a tak celkový rozsah pomoci oproti předcházejícímu období (1994-1999) vzrostl na zhruba trojnásobek.

Tabulka č. 4: Rozdělení prostředků Phare CBC 2003

Oblast	Budování institucí	Investice	celkem Phare (v mil. eur)
Německo			
Grantové schéma pro rozvoj dopravní infrastruktury	0,00	4,00	4,00
Grantové schéma na podporu ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje v příhraničních oblastech	0,00	5,00	5,00
Společný fond malých projektů	1,00		1,00
Celkem	1,00	9,00	10,00
Rakousko			
Grantové schéma pro rozvoj dopravní infrastruktury	0,02	1,98	2,00
Grantové schéma na podporu ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje v příhraničních oblastech	0,04	1,56	1,60
Společný fond malých projektů	0,40		0,40
Celkem	0,46	3,54	4,00
Polsko			
Zlepšení stavu silnic v příhraničním regionu Ústecko-orlického kraje		2,80	2,80
Výstavba čistírny odpadních vod a kanalizační sítě v Mostech u Jablunkova		1,70	1,70
Společný fond malých projektů	0,50		0,50
Celkem	0,50	4,50	5,00
Příspěvek Phare celkem	1,96	17,04	19,00

Zdroj: upraveno podle Finanční memorandum Národní program Phare 2003

Prostřednictvím celého programu Phare Česká republika v průběhu 90. let získávala prostředky v objemu 60 -70 mil. eur ročně. Od roku 2000 se roční průměr přidělené pomoci zvýšil na 100 mil. eur. Pro rok 2002 bylo pro Českou republiku alokováno 103,8 mil. eur a pro rok 2003 dokonce 114,18 mil. eur. Rok 2003 byl zároveň posledním rokem, kdy bylo možno požádat o podporu z programu předvstupní pomoci Phare. Za dobu trvání programu

¹¹⁶ zpracováno podle www.strukturalni-fondy.cz (<http://www.strukturalni-fondy.cz/index.php?show=000010001000001>)

Phare tak Česká republika získala přístup k celkem **1,034 miliard eur**. Prostředky z roku 2003 je však možno čerpat až do konce roku 2006, a jelikož program Phare po vstupu České republiky do Evropské unie nahradila Iniciativa Interreg IIIA, poběží až do konce roku 2006 tyto dvě iniciativy současně.¹¹⁷

4.1.2 Interreg IIIA

Na předvstupní program přeshraniční spolupráce Phare CBC po vstupu České republiky do Evropské unie v květnu roku 2004 navázala Iniciativa Společenství Interreg IIIA financovaná z Evropského fondu regionálního rozvoje. Program Iniciativy Společenství INTERREG IIIA je nejvýznamnější a nejrozsáhlejší Iniciativou Společenství EU. Jeho realizace byla před vstupem České republiky do EU zkoordinována s programem Phare CBC na základě společného programového dokumentu, který obsahově a do značné míry i procedurálně vymezuje oblasti a podmínky pro přeshraniční spolupráci.¹¹⁸

V České republice je realizována prostřednictvím pěti samostatných programů podle jednotlivých hranic, a to na hranicích s Polskem, Slovenskem, Rakouskem a na dvou německých hranicích, tj. s Bavorskem a Saskem. Na základě rozhodnutí Evropské komise bylo stanoveno, že funkci řídicího orgánu u programů ČR-Sasko, ČR-Bavorsko, ČR-Rakousko a ČR-Slovensko vykonávají příslušné úřady v partnerské zemi. U programu ČR-Polsko je řídicím orgánem Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, odbor programů Evropské unie. Pokud se týká územního vymezení, za vhodné pro finanční podporu jsou považovány, stejně tak jako u programu Phare CBC, veškeré oblasti NUTS III (v případě ČR území krajů) ležící podél hranic.

V rámci celé Iniciativy Společenství Interreg III je Česká republika ve zkráceném programovém období 2004–2006 oprávněna čerpat z Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF) 68,67 milionů eur. Největší podíl z této částky, 55 milionů eur, připadá právě na Iniciativu Společenství Interreg IIIA. V rámci Iniciativy Společenství Interreg IIIA byly vyčleněné finanční prostředky pro ČR na období 2004–2006 rozděleny dohodou regionů na jednotlivé programy tak jak ukazuje tabulka č. 5.¹¹⁹

¹¹⁷ zpracováno podle <http://phare.mfcr.cz> (http://phare.mfcr.cz/pomoc_es_index.htm) a brožury Finanční zdroje pro ČR červen 2003

¹¹⁸ zpracováno podle www.strukturalni-fondy.cz (<http://www.strukturalni-fondy.cz/index.php?show=000006000>)

¹¹⁹ zpracováno podle brožura Iniciativa společenství Interreg IIIA

Tabulka č. 5: Rozdělení prostředků Interreg IIIA v ČR

Příhraniční region	miliony €	%
ČR – Sasko	9,90	18
ČR – Bavorsko	8,60	15,64
ČR – Rakousko	11,00	20,00
ČR – Polsko	16,50	30,00
ČR – Slovensko	9,00	16,36
Celkem	55,00	100,00

Zdroj: brožura Iniciativa Společenství Interreg IIIA

V rámci iniciativy Interreg IIIA rovněž existuje obdoba Společného fondu malých projektů předvstupního programu Phare CBC tzv. Fond mikroprojektů (Dispoziční fond, Fond malých projektů) (viz. kapitola 3.4.3). Celková alokace Fondu mikroprojektů na celé období 2004–2006 pro Českou republiku činí 6 565 200 eur. Na česko-polskou hranici z této sumy bylo vyčleněno 2 475 000 eur, přičemž částka určená na jednotlivý projekt se musí pohybovat v rozmezí 2 000 až 20 000 eur. Na česko-slovenskou hranici připadá 900 000 eur a na jednotlivé projekty minimálně 1000 a maximálně 15 000 eur. Celková alokace Dispozičního fondu na česko-rakouské hranici je 970 200 eur a rozmezí na jednotlivé projekty bylo stanoveno od 1 000 do 10 000 eur. Stejně rozmezí platí i pro česko-bavorskou hranici, kde však celková částka činí 860 000 eur. Na poslední, česko-saskou hranici, tak připadá suma 1 360 000 eur a finanční příspěvek na jeden projekt je 1 000 až 7500 eur.¹²⁰

4.2 Struktury přeshraniční spolupráce v ČR

V kapitole 2.4 této diplomové práce byly definovány dva základní typy struktur přeshraniční spolupráce. Jedná se o přeshraniční struktury s vlastní právní subjektivitou nesoucí v názvu zpravidla slovo „euroregion“ či „euregio“ a o přeshraniční struktury bez právní subjektivity (pracovní společenství a obdobná sdružení). Lze říci, že na území České republiky se nachází výhradně první z těchto struktur, tedy euroregion.

V České republice dnes funguje třináct takových euroregionů, které zahrnují území více než čtyřiceti ze sedmdesáti šesti stávajících okresů a leží podél celé hranice České republiky. Jedná se o Euroregion Nisa, Glacensis, Praděd, Silesia, Těšínské Slezsko, Beskydy, Bílé Karpaty, Jižní Morava, Silva-Nortica, Šumava, Egrensis, Krušnohoří a Labe. Přehled všech euroregionů na území České republiky je znázorněn na obrázku č. 2, v následující tabulce jsou potom euroregiony seřazeny podle data jejich vzniku.¹²¹

Zdroj: www.ccr.cz

¹²⁰ zpracováno podle brožura Iniciativa společnosti Interreg IIIA

¹²¹ zpracováno podle brožury Euroregiony - mosty přes hranice a www.integrace.cz (<http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=618>)

Tabulka č. 6: Přehled euroregionů na území ČR (seřazeny podle data vzniku)

Pořadí	Euroregion	Vznik	Hlavní sídla nacházející se na území euroregionu	Sousední stát
1.	Neisse/Nisa/Nysa	21. 12. 1991	Liberec	D, PL
2.	Elbe/Labe	24. 6. 1992	Ústí nad Labem	D
3.	Krušnohoří/Erzgebirge	říjen 1992	Most	D
4.	Egrensis	3. 2. 1993	Chab. P. / Ch. P.	D
5.	Šumava/Bayerischer Wald/Mühlviertel	20. 9. 1993	Prachatice, Klatovy	D, A
6.	Glacensis	5. 12. 1996	Rychnov nad Kněžnou	PL
7.	Praděd/Pradziad	2. 7. 1997	Vrbno pod Pradědem	PL
8.	Těšínské Slezsko/Sląsk Cieszyński	22. 4. 1998	Třinec	PL
9.	Silesia	20. 9. 1998	Opava	PL
10.	Beskydy/Beskidy	9. 6. 2000	Frydek Místek	PL, SK
11.	Pomoraví ¹²²	23. 6. 1999	Břeclav, Třebíč, Brno	SK, A
12.	Euroregion Silva Nartica	13. 4. 2000	České Budějovice, Jindřichův Hradec, Jihlava, Písek, Tábor	A
13.	Bílé Karpaty/Biele Karpaty	30. 7. 2000	Zlín, Kroměříž	SK

Zdroj: upraveno podle www.businessinfo.cz

4.3 Euroregion Nisa

4.3.1 Historie přeshraniční spolupráce na tomto území

Euroregion Neisse – Nisa – Nysa¹²³ je nejen vůbec prvním euroregionem, který vznikl na české hranici, ale také první institucionální formou přeshraniční spolupráce ve středovýchodní Evropě. Jedná se o dobrovolné sdružení měst a obcí ze tří hraničních oblastí nacházejících se v tzv. Trojmezí, v prostoru, kde se stýká hranice Spolkové republiky Německo, České republiky a Polska (viz. obrázek č.3). Sjednocujícím prvkem celého území a tradičním symbolem vzájemné spolupráce všech částí je řeka Nisa, která pramení u obce

¹²² Tento euroregion některé publikace označují jako Jižní Moravu-Západne Slovensko-Weinviertel

¹²³ dále jen ERN

Lučany nad Nisou (okres Jablonec nad Nisou) a posléze tvoří také hranici mezi SRN a Polskem.¹²⁴

Všechny tři oblasti sdružené do ERN dlouhodobě spojuje mnoho společných problémů a zájmů, které pramení ze společné nebo velice podobné historie (podobných systémových proměn), z chyb i vzájemných poznatků touto historií navršených a nověji ze vzájemných ekologických a ekonomických a kulturních vazeb.

Ve 14. století patřila německá oblast dnešního ERN Horní Lužice (Ober Lausitz) k Čechám a jako obchodní místo měla nadregionální význam proto, že se zde křižovaly východozápadní a severojižní obchodní cesty. V této době zde vznikl svazek pěti měst mezi Budyšínem (Bautzen), Kamencem (Kamenz), Zhořelcem (Görlitz), Lauban (Löbau) a Žitavou (Zittau), který existoval až do roku 1814. Díky živému obchodování získala tato města moc a bohatství a stala se jádrem hospodářského dění. Za třicetileté války připadla tato oblast Kursasku, po roce 1815 Prusku. Dnešní hraniční linie mezi Německem a Polskem, která protíná Euroregion Nisa, je výsledkem jednání vítězných mocností na konci 2. světové války, kdy se hranice Polska posunuly na západ. Přerušení tradičního spojení v této oblasti vedlo pokaždé v dějinách k hospodářskému úpadku.

Situace po 2. světové válce a vytvoření tzv. „železné opony“ mělo za následek dalekosáhlou izolaci těchto územních částí a v 90. letech po pádu komunismu v Čechách a Polsku byla tato hraniční oblast poznamenána silně zanedbanou infrastrukturou. V evropském srovnání patřila k nejnižší kategorii vybavenosti. Zčásti se jednalo o zastaralá průmyslová území s typickými dobovými problémy, jako je nevýhodná monostruktura a velikost podniků neschopných soutěže.

Zatížení životního prostředí a ekologické škody zde byly rovněž nesmírné. Tento region mohl být opravdu označen za krizovou oblast, především v důsledku zatížení životního prostředí těžbou a spalováním hnědého uhlí.¹²⁵

Od sjednocení Německa 3. října 1990 a tím i přijetí NDR do Evropského společenství protínala toto trojmezí vnější hranice Evropské unie a subvenční programy Spolkové republiky spolu s evropskou strukturální podporou a se subvencemi na ochranu životního prostředí začaly prohlubovat rozdíly ve stavu blahobytu přímo uprostřed tohoto Euroregionu.

¹²⁴ zpracováno podle Ročenka Euroregionu Nisa 1998

¹²⁵ zpracováno podle Vnitřní studie a zpráva č. 69/94 – Euroregion Neisse – Nisa – Nysa – možnosti přeshraniční spolupráce

Od roku 1991 se však Polská republika a Česká a Slovenská Federativní Republika¹²⁶ již nacházely s Evropskou unií v asociačním vztahu a od té doby až do dnešních dní, kdy jsou již obě země členskými státy EU se vzniklá jizva napříč Euroregionem Nisa opět postupně zaceluje.

Obrázek č. 3: Správní mapa Euroregionu Nisa

Euroregion Neisse-Nisa-Nysa k 31.12.2004

Zdroj: www.liberec.czso.cz

4.3.2 Vznik Euroregionu

Ve dnech 23. – 25. května 1991 se v německé Zittau konala zakládající konference Euroregionu pod patronátem prezidentů tří států: Václava Havla, Richarda von Weizsäckera a Lecha Wałęsy, za účasti více než 300 zástupců české, německé a polské strany.

Na konferenci, která je již dnes považována za historickou událost pro pohraničí Čech, Německa a Polska, se samosprávní činitelé, zástupci parlamentů a státní správy dohodli na

¹²⁶ po rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky v roce 1993 byla s Českou republikou podepsána nová asociační dohoda, která vstoupila v platnost roku 1995

další spolupráci v rámci vytvoření „Euroregionu Trojmezí“ (později nazývaném Euroregion Nisa).¹²⁷

Nejdůležitějším výsledkem této dohody bylo schválení memoranda, které určovalo záměry, formy a oblasti budoucí spolupráce.

Byly přijaty následující prioritní cíle:

- spolupráce na rychlejší otevírání nových hraničních přechodů a rekonstrukci komunikačních spojů za účelem prohloubení hospodářské spolupráce, turistických a kulturních vztahů;
- vybudování moderních telekomunikačních spojů, telefonických a počítačových sítí;
- podporování vývoje a spolupráce vysokých škol v regionu;
- rozvíjení rekreačních středisek, cestovního ruchu a jejich využití pro hospodářský rozvoj;
- vytvoření podmínek pro návštěvy a kontakty obyvatel žijících v pohraničních oblastech.

Nejdůležitější prioritou se přitom stala třístranná činnost v oblasti ochrany životního prostředí.¹²⁸

Po koordinaci a přijetí prioritních cílů bylo zapotřebí věnovat pozornost vybudování institucionálních základů euroregionu. Prvním krokem v této oblasti bylo otevření koordinační kanceláře v Zittau, do které každá strana delegovala jednoho zástupce, který měl plnit funkci koordinátora. Pro běžnou činnost byly potom v Liberci a Jeleniej Górze otevřeny kanceláře koordinátorů. V srpnu byl již zpracován projekt organizační struktury a statut a byly určeny závěrečné termíny, kdy měly místní samosprávy schválit svoje přistoupení do ERN. Koncem roku 1991 potvrdilo přistoupení celkem:

- 34 obcí z vojvodství jeleniogorského;
- 5 regionů ze severních Čech;
- 9 okresů z východního Saska a jedno samostatné město.

Na konferencích, které se konaly v každém ze tří států byli zvoleni delegáti do vznikající Rady ERN, do té doby byl Euroregion zastupován Prezidiem ve složení: vojvoda jeleniogorský, primátor Liberce a landrát okresu Zittau.

Oficiální vznik ERN je datován na 21. prosince 1991, den prvního zasedání Rady Euroregionu. V současné době má česká část Euroregionu Nisa 146 členů (144 obcí + dva zvláštní členy – Krajskou hospodářskou komoru a Technickou univerzitu v Liberci), německá

¹²⁷ zpracováno podle brožura Euroregion Nisa 2003 Info listy

¹²⁸ zpracováno podle Ročenka Euroregionu Nisa 1998

část je tvořena čtyřmi okresy (Landkreis Kamenz, Landkreis Löbau-Zittau, Landkreis Bautzen a Niederschlesischer Oberlausitzkreis) a dvěma městy (město Hoyerswerda a svobodné město Görlitz) a polská část osmi okresy, městem Jelenia Góra a třemi dalšími subjekty z jiných okresů (obec Dobromierz, město Gozdnic a město Leknica).¹²⁹

4.3.3 Stav a právní forma

Z formálního hlediska je ERN dobrovolným zájmovým sdružením měst a obcí na území „Trojmezi“, tedy pohraničních oblastí mezi Polskou republikou, Českou republikou a Spolkovou republikou Německo.

Euroregion sám o sobě nemá vlastní právní subjektivitu v souladu s právními předpisy zúčastněných zemí, jednotlivá sdružení a svazy však právní subjektivitu mají a všechny orgány Euroregionu proto působí v rámci právních norem svých zemí.

Členy ERN jsou tři komunální sdružení a svazy:

- z polské strany se jedná o „Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Nysa“;
- z české strany o „Euroregion Nisa – regionální sdružení Euroregion Nisa“; a
- z německé strany o „Kommunalgemeinschaft Euroregion Neisse e. V.“.

Individuální členství obcí a měst je vnitřní záležitostí sdružení nebo svazu každé strany. Změny v individuálním členství v jednotlivých částech ERN nevyžadují souhlas partnerů, sdružení či svaz je však povinen o těchto změnách informovat.

Kromě individuálního členství jednotlivých měst a obcí se lze na polské straně rovněž setkat s tzv. „podpůrným členstvím“, které se zakládá na finanční podpoře nebo jiném důležitém přínosu pro práci Sdružení. Statut podpůrného člena, kterým může být právní nebo fyzická osoba, se získává cestou usnesení Národní konference nebo usnesení Rady.¹³⁰

Všeobecný právní rámec ustavení a působení ERN určují především tři mezinárodní smlouvy. Jedná se o:

- již zmiňovanou Evropskou rámcovou úmluvu o přeshraniční spolupráci mezi územními společnostmi a orgány (tzv. Madridská charta) schválenou Radou Evropy v Madridu dne 21. května 1980 společně s Dodatečnými protokoly k úmluvě (viz. kapitola 2.1.1);
- Evropskou chartu hraničních a přeshraničních regionů, jež byla přijata v rámci Evropské unie dne 19. listopadu 1981, na základě Madridské charty; a
- Evropskou chartu územní samosprávy schválenou Radou Evropy dne 15. října 1985.

¹²⁹ zpracováno podle www.neisse-nisa-nysa.org (<http://www.neisse-nisa-nysa.org/index2.html?lang=cz>) a Ročenka Euroregionu Nisa 1998

¹³⁰ zpracováno podle Kompendium přeshraničních projektů Euroregion Nisa 1991-2001

Kromě všeobecného právního rámce jsou pravidla pro působení a organizaci Euroregion Nisa nastavena také podrobnějším právním rámcem, který tvoří dvoustranné smlouvy a dohody, regionální dohody, statuty a stanovy.¹³¹ Jejich podrobný výčet je obsažen v příloze č. 3.

4.3.4 Organizační struktura

Za účelem realizace přeshraniční spolupráce byla utvořena vícestupňová organizační struktura Euroregionu Nisa (viz. obrázek č.4).

Jak již bylo uvedeno výše, Euroregion je tvořen třemi samostatnými sdruženími. Vrcholnými orgány Euroregionu jsou **Rada** a **Presidium**.

Rada je složena ze třiceti zástupců (každé sdružení či svaz má 10 mandátů). Způsob volby delegátů do Rady je vnitřní záležitostí jednotlivých zemí a je dán pravidly lokální samosprávy každého státu s přihlédnutím k časovému intervalu voleb v každé ze tří stran Euroregionu. K úkolům Rady mimo jiné patří:

- určování směrů společné činnosti a konkrétních priorit;
- rozhodování o zřízení a způsobech vedení společných fondů a podmínkách jejich využívání.

Zasedání Rady jsou veřejná, pokud Rada nerozhodne jinak. Rada může ke svým zasedáním jako poradce přizvat členy parlamentů a zplnomocněné zástupce orgánů státní správy všech úrovní a všech tří zúčastněných stran, členy Evropského parlamentu a představitele jiných významných subjektů, kteří mohou být radě nápomocni při řešení konkrétních problémů.

Presidium je tvořeno třemi členy Rady v paritním zastoupení po jednom z každé části ERN. K jednání Presidia může každá ze stran přizvat dalšího zástupce s hlasem poradním. Presidium rozhoduje a reprezentuje ERN mezi zasedáními Rady. Základem činnosti Presidia jsou stanovy schválené Radou (viz. Příloha č. 3). V praxi se tzv. rozšířeného Presidia Euroregionu účastní:

- předsedové a prezidenti jednotlivých komunálních svazů a sdružení;
- tři koordinátoři – členové Sekretariátu Euroregionu Nisa (za polskou, českou a německou stranu).

Toto šestičlenné grémium má – podobně jako Rada – pravomoc schvalovat usnesení a projednávat důležitější problémy. Rovněž v rámci tohoto Presidia existuje tzv. Komise

¹³¹ zpracováno podle Ročenka Euroregionu Nisa 1998

Interreg – Phare CBC, která schvaluje projekty v rámci těchto dvou iniciativ Evropského Společenství.

Stálým koordinačním a administrativně-výkonným orgánem Euroregionu je **Sekretariát**. Je tvořen trojstranným konsiliem sekretářů-koordinátorů, kteří reprezentují strany zúčastněné v Euroregionu a pro výkon své funkce mají plnou moc. Každý z nich má svoji národní kancelář, přičemž německá kancelář v Zittau je v současné době sídlem ERN a Sekretariátu. Sekretáři pracují paralelně bez vzájemné podřízenosti. Nadřízenými jednotlivých sekretářů jsou výkonné orgány jednotlivých stran, národní komunální sdružení. Sekretariát vyřizuje administrativní záležitosti týkající se euroregionálních struktur a koordinuje pracovní skupiny.

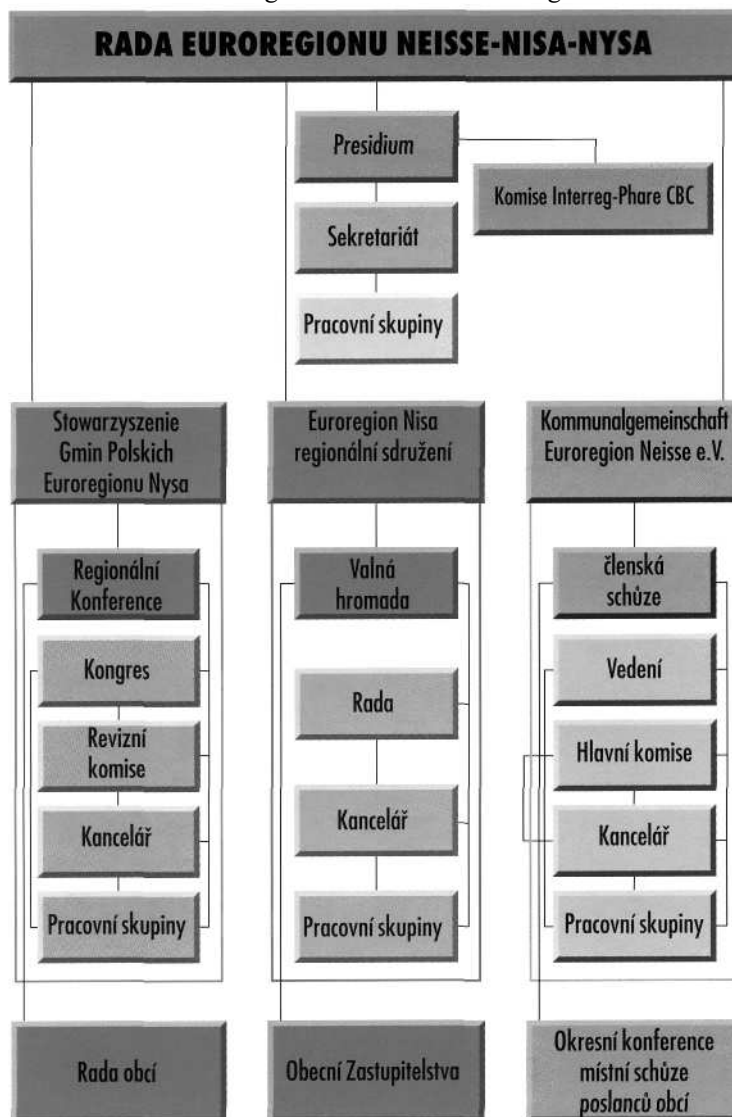
Stěžejní práci vykonávají **pracovní skupiny**. Skupiny se dělí v závislosti na jejich obsazení podle působnosti na mezinárodní pracovní skupiny a pracovní skupiny fungující pouze na úrovni jednotlivých stran ERN. Mezinárodní pracovní skupiny řeší odborné problémy v rámci jednotlivých konkrétních oblastí činnosti celého Euroregionu. Scházejí se třikrát až čtyřikrát do roka a na svých zasedáních, která se uskutečňují na základě principu rotace pokaždé v jiné zemi Euroregionu, vypracovávají návrhy a doporučení pro Radu, která je schvaluje a řídí dále jejich realizaci. Mezinárodní skupiny se ustavují a ruší rozhodnutím Rady a působí na základě veřejných pravidel nebo v rámci služebních povinností svých členů. Počet členů a personální složení národních pracovních skupin je vnitřní záležitostí každé ze tří stran zúčastněných v Euroregionu, v mezinárodní pracovní skupině je však obvykle každá strana zastoupena třemi členy. Pracovní skupiny byly od počátku budovány jako personální reprezentace komunálních sdružení ERN a jsou v zásadě založeny na odborné bázi. Jejich počet se mění s tím, jak se objevují či zanikají aktuální témata přeshraniční spolupráce. V současné době jich existuje celkem 14 (Regionální plánování, Statistika, Železniční a silniční doprava¹³², Ovzduší, Voda, Lesy, Hospodářství, Cestovní ruch, Veřejné zdraví, Památky, Knihovny, Vzdělávání, Cyklostezky a Krizové řízení, kam spadá ochrana před katastrofami a integrovaný záchranný systém).

Obdobná struktura s jakou se setkáváme na mezinárodní úrovni, existuje i na jednotlivých národních úrovních. Zde jsou jako vrcholné orgány konstituovány **valná hromada** všech členů jednotlivých částí ERN a **Rada ERN**.¹³³

¹³² sem spadají i hraniční přechody, které dříve tvořily samostatnou pracovní skupinu

¹³³ zpracováno podle Kompendium přeshraničních projektů Euroregion Nisa 1991-2001 a brožura Přeshraniční spolupráce 1991-1999

Obrázek č. 4: Organizační struktura Euroregionu Nisa

Zdroj: Brožura Přeshraniční spolupráce 1991-1999

4.3.5 Financování

V souladu s „Rámcovou dohodou o spolupráci Euroregionu Nisa“ podepsanou dne 11. března 1995 jsou prostředky potřebné pro činnost Euroregionu shromažďovány na samostatných účtech jednotlivých národních sdružení a pocházejí z následujících zdrojů:

- z příspěvků jednotlivých členů Euroregionu ve všech třech částech (na české straně každá obec, která je členem, přispívá ročně částkou odpovídající 3 Kč za jednoho jejího obyvatele a předpokládá se, že na německé a polské straně funguje obdobný systém);
- z příspěvků podporujících členů a z darů; a
- z jiných zdrojů.

Finanční prostředky pocházející z prvních dvou zdrojů umožňují financování komunálních sdružení a svazů ERN, národních sekretariátů a částečně i pracovních skupin.

Pro realizaci podporovaných cílů Euroregionu Nisa jsou k dispozici dva typy finančních zdrojů:

- Strukturální fondy EU, ze kterých Euroregion čerpá prostřednictvím Iniciativy Společenství zaměřených na přeshraniční spolupráci (včetně Fondu malých projektů); a
- Regionální fond (pouze na německé straně), kdy na základě směrnic Svobodného státu Sasko a akční směrnice výboru Práce v regionech Komunálního sdružení Euroregionu Neisse jsou tyto prostředky rozdělovány na akce a projekty přeshraniční spolupráce ve čtyřech saských regionech.

Ze Strukturálních fondů Společenství je v rámci Euroregionu Nisa v současné době podporována Iniciativa Interreg IIIA. Před vstupem Polské a České republiky do Evropské unie se na těchto dvou stranách Euroregionu ve spolupráci s německou stranou jednalo o program předvstupní pomoci Phare CBC a přeshraniční spolupráce mezi Polskou a Českou republikou byla podporována z fondu Phare CREDO.¹³⁴

4.3.6 Phare CBC

Program Phare CBC podporoval až do vstupu České a Polské republiky do Evropské unie v roce 2004 všechny aktivity mezi českou a německou částí Euroregionu a mezi polskou a německou částí Euroregionu. Program se přitom soustředil především na následující oblasti spolupráce, kde byla situace nejvíce kritická:

- doprava (modernizace silnic, výstavba a další vybavení hraničních přechodů);
- ochrana životního prostředí (výstavba, modernizace čistíren odpadních vod a skládek odpadů);
- komunální infrastruktura;
- lidský potenciál (podporování aktivit sloužících přímo výměně mezi obyvatelstvem, tvoření materiální základny pro tato setkávání, vzdělávání apod.); a
- zemědělství.¹³⁵

V rámci programu Phare CBC byly v Euroregionu Nisa realizovány jak malé, tak i střední a velké projekty.

¹³⁴ zpracováno podle informací poskytnutých zaměstnanci sekretariátu ERN a www.neisse-nisa-nysa.org

Období 1994-2002

Na české straně Euroregionu Nisa se programy přeshraniční spolupráce (Phare CBC a v současnosti Interreg IIIA) vztahují na území okresů Děčín, Česká lípa, Liberec, Jablonec nad Nisou a Semily. V období 1994-2002 Evropská komise uvolnila pro projekty na této straně Euroregionu Nisa prostředky ve výši 40,9 milionů eur. V následující tabulce je uveden přehled rozdělení této sumy mezi jednotlivé oblasti a počet jednotlivých opatření, jež byla realizována. Velkých projektů v tomto období bylo zrealizováno celkem 43. V rámci Fondu malých projektů bylo v letech 1997 – 2002 odsouhlaseno ke spolufinancování 577 malých projektů.¹³⁶

Tabulka č. 7: Program Phare CBC v české části Euroregionu Nisa

Oblast	Počet opatření	Objem dotace (v mil. EUR)
Doprava	5	7,7
Ostatní infrastruktura	1	1,7
Životní prostředí	24	21,1
Hospodářský rozvoj	4	3,15
Cestovní ruch	5	2,0
Obnova venkova	1	0,2
Lesní hospodářství	2	1,5
Vzdělávání	1	0,4
Sociokultura (Malý fond)	577	3,15
Celkem	620	40,9

Zdroj: brožura Euroregion Nisa 2003 Info listy

V polské části Euroregionu Nisa bylo jako území, na které se vztahují programy přeshraniční spolupráce EU, vymezeno vojvodství Jelenia Góra a Zielona Góra.

Pro projekty na polské straně bylo v období 1994 – 2002 uvolněno z programu Phare CBC cca 79,42 milionů eur. Velkých projektů bylo programem spolufinancováno 59, Fond malých projektů podpořil celkem 710 malých projektů. Přehled rozdělení mezi jednotlivé oblasti a počet jednotlivých opatření v rámci těchto oblastí je opět uveden v následující tabulce.¹³⁷

¹³⁵ zpracováno podle Ročenka Euroregionu Nisa 1998

¹³⁶ zpracováno podle brožura Euroregion Nisa 2003 Info listy

¹³⁷ zpracováno podle brožura Euroregion Nisa 2003 Info listy

Tabulka č. 8: Program Phare CBC v polské části Euroregionu Nisa

Oblast	Počet opatření	Objem dotace (v mil. EUR)
Doprava	15	40,6
Ostatní infrastruktura	3	3,4
Životní prostředí	29	30,3
Hospodářský rozvoj	-	-
Cestovní ruch	10	2,4
Obnova venkova	-	-
Lesní hospodářství	2	0,1
Vzdělávání	-	-
Sociokultura (Malý fond)	710	3,16
Celkem	769	79,42

Zdroj: brožura Euroregion Nisa 2003 Info listy

Období 2002-2004

Pokud se týče velkých projektů, neexistují bohužel za toto období žádné komplexní statistiky ohledně výše dotace.

V rámci Fondu mikroprojektů Sekretariát české části Euroregionu administroval v roce 2003 dva programy: program česko-německý a program česko-polský. Do česko-německého programu bylo podáno 66 žádostí s projektovými návrhy (požadovaná výše dotace činila 580 112 eur). Schváleno bylo celkem 22 projektů za 183 000 eur (částka požadované dotace ze SFMP Phare CBC). Do česko-polského programu bylo podáno 21 žádostí (požadovaná výše dotace 127 372 eur a z toho bylo schváleno 11 projektů za 71 680 eur. V obou programech bylo tedy v roce 2003 celkem schváleno 33 projektů za 254 680 eur.

Podle typu podporovaných aktivit je nejvíce česko-německých projektů (6) zaměřeno na oblast cestovního ruchu, 4 na oblast vzdělávání, hospodářská oblast, sociální problematika a kulturní výměna jsou vždy zastoupeny dvěma projekty. Ostatní podporu představují publikace, výstavy a sportovní akce.

U česko-polských projektů převažují kulturní výměny (4), 3 projekty jsou zaměřené na cestovní ruch a 2 projekty na vzdělávání.¹³⁸

Podobně jako v případě české strany byly i v polské části Euroregionu v roce 2003 spravovány dva na sobě nezávislé programy Fondu malých projektů - program polsko-německý a polsko-český.

¹³⁸ zpracováno podle časopis Euroregion Nisa č. 1/31. 3. 2004

V polsko-německém programu bylo na rok 2003 schváleno celkem 40 projektů za 576 640 eur (výše grantu). V polsko-českém programu bylo vybráno 16 projektů za 130 107 eur.

O poslední finanční podpoře na malé projekty programu Phare CBC bylo rozhodnuto počátkem roku 2005, kdy byly uzavřeny v rámci česko-saského programu Společného fondu malých projektů Phare CBC grantové smlouvy na 55 projektů a v rámci česko-polského programu na 26 projektů. Celková částka udělených grantů pro oba programy tedy činila 531 246 eur. Na roky 2005 a 2006 byly finanční prostředky již vyčleněny z iniciativy EU Interreg IIIA.¹³⁹

4.3.7 Interreg (IIA, IIIA)

Pokud se týče iniciativy Interreg, i zde se realizují jak velké projekty s výší grantu minimálně 7 501 eur, tak i malé projekty neinvestičního charakteru, které se soustředí na přeshraniční akce „people to people“, ale také na výrobu informačních materiálů, studie a aktivity zaměřené na práci s veřejností, a ty jsou financované z Fondu malých projektů, jež navazuje na Společný fond malých projektů existující v rámci předvstupního programu PHARE CBC.

Na saské straně Fond malých projektů iniciativy Interreg IIIA funguje již od roku 2001. Za malé projekty na hranici ČR-Sasko jsou označovány takové projekty, jejichž výše grantu činí minimálně 1 000 a maximálně 7 500 eur a na hranici mezi Českou republikou a Polskem je toto rozmezí od 2 000 do 20 000 eur.

Interreg IIA

Iniciativa Interreg IIA (1994 – 2000) byla realizována pouze v rámci německé (saské) části Euroregionu Nisa, která až do roku 2004 ležela jako jediná na území Evropské unie. V roce 2004 po vstupu do EU se do již rozběhlé etapy této iniciativy - Interreg IIIA (2000-2006) zapojila i nově přistoupiivší Česká republika a Polsko a tedy i polská a česká část Euroregionu Nisa.

Co se týče etapy Interreg IIA, Evropská komise uvolnila pro projekty na německé straně ERN cca 90,6 milionů eur, přičemž podpora z programu Interreg se v saské části Euroregionu vztahuje na Dolnoslezský Hornolužický okres, okres Löbau – Zittau, okres Budyšín a město Görlitz. V následující tabulce je uveden přehled rozdělení těchto prostředků mezi jednotlivé oblasti a počet realizovaných projektů.

¹³⁹ zpracováno podle časopis Euroregion Nisa č. 5/31. 3. 2005

Tabulka č. 9: Program Interreg II v německé části Euroregionu Nisa

Oblast	Počet opatření	Objem dotace (v mil. EUR)
Doprava	34	26,6
Ostatní infrastruktura	38	6,0
Životní prostředí	37	17,8
Hospodářský rozvoj	22	6,5
Cestovní ruch	31	3,3
Obnova venkova	32	9,9
Lesní hospodářství	7	6,1
Vzdělávání	64	8,4
Sociokultura	23	6,0
Celkem	288	90,6

Zdroj: brožura Euroregion Nisa 2003 Info listy

Interreg IIIA

Do konce roku 2003 bylo iniciativou Interreg IIIA v Euroregionu Nisa podpořeno celkem 91 velkých projektů. Na sasko-českém pomezí ERN to bylo 46 projektů za 27,396 milionů eur - z toho výše dotace z EU činila 18,548 milionů eur, na sasko-polském pomezí ERN 45 projektů za 21,727 milionů eur - z toho činí podíl EU 13,715 milionů eur.¹⁴⁰

Na období 2004-2006 bylo na velké projekty Euroregionu Evropskou unií vyčleněno 168,6 milionů eur. Polská republika získala pro celé podporované území Dolnoslezského vojvodství 26,6 milionů eur, Česká republika pro česko-saské příhraničí 9,9 milionů eur a pro česko-polské příhraničí 16,5 milionů eur. Svobodný stát Sasko získal pro stejný časový úsek 23,1 mil eur pro implementaci Iniciativy Interreg III A v sasko-polském příhraničí a 92,5 mil. eur v sasko-českém příhraničí.¹⁴¹

V rámci Fondu malých projektů bylo v německé části Euroregionu v roce 2003 v sasko-polském programu podpořeno celkem 29 projektů za 285 410 eur a v sasko-českém programu 28 projektů za 224 393 eur. V polovině února 2004 bylo rovněž zahájeno čerpání finančních prostředků z česko-saského Fondu malých projektů Interreg III A. Česko-polský program se rozběhl na podzim 2004. Číselné statistiky o Fondu malých projektů Interreg IIIA na německé a polské straně za období 2004 – 2006 bohužel nejsou známy.¹⁴²

¹⁴⁰ zpracováno podle časopis Euroregion Nisa č. 1/31. 3. 2004

¹⁴¹ zpracováno podle časopis Euroregion Nisa č. 3/ 30. 6. 2004

¹⁴² zpracováno podle časopis Euroregion Nisa č. 5/31. 3. 2005

Pro celou českou stranu Euroregionu bylo na malé projekty na období 2004 – 2006 uvolněno 734 165 eur (z toho 380 664 eur na česko-saskou hranici a 353 501 eur na česko-polskou hranici). Na základě toho bylo schváleno celkem 33 projektů, 22 česko – saských a 11 česko – polských, s plánovanou výší grantu celkem 139 967,83 eur (79 870,95 eur pro česko-saskou stranu a 60 096,88 eur pro česko-polskou stranu). Do konce etapy stále ještě zbývá k rozdělení celkem 594 197,17 eur (pro hranici ČR-Německo 300 793,05 eur a pro hranici ČR-Polsko 293 404,12 eur. Celkový přehled projektů je obsažen v příloze č. 4.¹⁴³

4.3.8 Příklad realizovaných projektů v Euroregionu (program Phare CBC)

Ze statistik uvedených v předchozích kapitolách vyplývá, že za více než patnáct let existence Euroregionu Nisa bylo v rámci této přeshraniční struktury zrealizováno nespočet velkých i malých tzv. měkkých projektů. Není proto možné blíže představit všechny. Pokusíme se zde tedy alespoň přiblížit dva poměrně významné projekty z oblasti cestovního ruchu a životního prostředí realizované v české části Euroregionu.

Liberec – Hrádek nad Nisou – cyklistické stezky

Projekt „Liberec – Hrádek nad Nisou – cyklistické stezky“ byl realizován v rámci pracovní skupiny „Cestovní ruch“ a navazoval na předchozí projekt „Hrádek nad Nisou – stezky pro cyklisty a pěší“, který spočíval ve výstavbě stezky pro cyklisty a pěší, jež spojila silniční přechod Hrádek nad Nisou-Porajów-Zittau s vlastním městem Hrádek nad Nisou. Po výběrovém řízení, jež proběhlo roku 1999, začaly v březnu 2000 první práce a v srpnu 2000 byl projekt dokončen.

Obecným cílem obou projektů bylo podpořit a usměrnit turistický ruch v hraniční oblasti posílením cyklotras. Jejich výstavba měla jednak zajistit zvýšení bezpečnosti pěšího a cykloturistického provozu jeho odklonem mimo silniční komunikaci, ale také propojení cyklotras v ČR, SRN a Polsku, což umožnilo zlepšení dostupnosti a tedy i zvýšení atraktivity celého údolí Lužické Nisy, kterým cyklostezky vedou. Výstavba cyklostezek tak měla i vedlejší efekt - prodloužení turistické sezóny v oblasti.

Konkrétně projekt zahrnuje vytvoření dvou úseků cyklotrasy, úsek Hrádek nad Nisou a úsek Liberec.

Úsek Hrádek nad Nisou navazoval na první etapu realizovanou z prostředků programu Phare CBC 1996 v prostoru rekreačního areálu Kristýna. V rámci tohoto úseku byla vybudována či zrekonstruována cyklostezka o délce cca 2 kilometry vedoucí směrem na Liberec a byl rovněž zrekonstruován i jeden most přes řeku Nisu.

¹⁴³ zpracováno podle Informace o finančních prostředcích k Lokálnímu řídicímu výboru 4. 4. 2006

Na území města Liberce probíhala tato cyklostezka po dopravně a exhalacemi značně zatížených komunikacích. Zpracovaný projekt proto řešil přemístění cykloturistického provozu do volné krajiny společně se zpřístupněním území podél řeky Nisy. Současně s cyklistickou a turistickou trasou zároveň navrhl regeneraci břehových porostů řeky a rekreační využití území. Na libereckém úseku byla tedy nakonec vybudována více než tříkilometrová odkloněná cyklotrasa.

Projekt „Liberec – Hrádek nad Nisou – cyklistické stezky“ i předchozí projekt „Hrádek nad Nisou – stezky pro cyklisty a pěší“ měly významný přeshraniční efekt. Cyklostezka v údolí Nisy se stala svým způsobem symbolem přeshraniční spolupráce v Euroregionu Nisa v oblasti turistiky a její zbudování odstranilo významné komunikační bariéry v cykloturistice. Tyto projekty navíc navazovaly na projekt cyklostezky Zittau – Hartau, jenž byl realizován na německé straně hranice, a tak v konečné podobě došlo k propojení měst Liberec, Hrádek nad Nisou, Zittau a polské obce Porajów. Stezka tak umožnila snadnou dostupnost měst na české straně Euroregionu pro turisty z německé (Zittau) i polské části (Porajów, Bogatynia) a naopak. V současné době cyklostezku využívají především cykloturisté ze Spolkové republiky Německo při výletech do České republiky (hlavně rekreačního areálu Kristýna) a naopak čeští turisté při cestách podél Nisy do Žitavy (Zittau) v SRN. Tento projekt tak výrazně napomohl rozvoji cestovního ruchu v oblasti severního podhůří Lužických hor a přimknutí cyklotrasy k toku řeky Nisy významným způsobem přispělo k zatraktivnění krajiny.¹⁴⁴

Následující tabulka znázorňuje harmonogram realizace celého projektu, celkové náklady projektu a výši dotace, kterou se na realizaci podílel program Phare CBC, a také předpokládané využití výsledků projektu ve prospěch rozvoje cestovního ruchu v Euroregionu Nisa.

¹⁴⁴ zpracováno podle www.euroregion-nisa.cz (http://www.euroregion-nisa.cz/index_archiv_cz.html) a Kompendium přeshraničních projektů

Tabulka č. 10: Projekt Liberec – Hrádek nad Nisou – cyklistické stezky

Struktura celkových nákladů projektu		
(mil. Kč)	Projekt celkem	dotace Phare CBC
Celkem	24,15	14,50
Harmonogram realizace projektu		
Fáze realizace		
Zahájení projektu		1996
Zahájení výběrového řízení		září 1999
Zahájení prací		březen 2000
Ukončení prací		srpen 2000
Předpoklad využití výsledků projektu		
(osob/den)	Před realizací	Po realizaci projektu
úsek Liberec	300	650-700
úsek Hrádek nad Nisou	155	290-300

Zdroj: Kompendium přeshraničních projektů Euroregion Nisa 1991-2001

Jizerské hory – regenerace lesních porostů

Projekt „Jizerské hory - regenerace lesních porostů“ byl realizován v rámci pracovní skupiny „lesní hospodářství“ v příhraniční oblasti Česká republika - Polsko na území okresů Liberec a Jablonec nad Nisou. Jeho zahájení připadlo na listopad 1996 a práce byly ukončeny v červnu 1999.

Projekt řešil obnovu lesních porostů v Jizerských horách (Holubník, Smědavavská hora, Černý vrch, Jizera, Milíř a Černá hora), které byly zničeny vlivem znečištěného ovzduší z německých, polských a českých elektráren.

Revitalizace lesních porostů byla provedena použitím dřevinné skladby, která se blížila přirozené a původní, a zajistila tak zejména trvalé plnění mimoprodukčních funkcí lesa (vodoochranná, zdravotně rekreační, krajínovorná, ekologicky stabilizační, atd.) v lokalitách, kde došlo vlivem imisí, následných kalamit i extrémních terénních a klimatických podmínek k úplné degradaci a rozpadu lesních ekosystémů. Celý projekt zahrnoval nutnou péči o poslední fragmenty původního genofondu, obnovu lesa, ochranu mladých stromků proti zvěři a hmyzím škůdcům a rovněž péči o půdu. Jeho součástí bylo také zavedení podílu melioračních a zpevňujících dřevin, jejich individuální ochrana a druhová i věková různorodost.

Hlavním cílem projektu byla obnova lesa jako jedné ze základních složek životního prostředí v oblasti nejvíce postižené znečištěním, v lokalitách, kde je revitalizace technicky i ekonomicky nejobtížnější a v místech, kde jednoznačně převažují environmentální funkce lesa - vodohospodářské, půdoochranné, protierozní, klimatické i rekreační. Jedná se o oblast

CHKO Jizerské hory, CHOPAV (chráněná oblast přirozené akumulace vod), rezervací, vodárenských nádrží i rekreačních středisek a genových základů lesních dřevin.

Ani u tohoto projektu není o přeshraničním efektu pochyb. K poškození ekosystémů v oblasti došlo právě vlivem znečištěného ovzduší z německých, polských a českých elektráren. Projekt proto v podstatě napravlal škody, které již v důsledku nepříznivých přeshraničních efektů vznikly. Vzhledem k tomu, že na zlepšení situace měly zájem všechny strany, podílely se na jeho realizaci kromě českého nositele projektu Lesy ČR – Hlavní ředitelství Hradec Králové i lesničtí odborníci v SRN a Polsku (Forstdirektion Bautzen, Sächsisches Forstamt Löbau a Nadlesnictwo Swieradów Zdrój). Uskutečnění projektu mělo pozitivní vliv na zlepšení ovzduší a klimatických podmínek v české, německé i polské části Euroregionu Nisa a napomohlo zlepšení „image“ Euroregionu z hlediska přeshraničního cestovního ruchu. Projekt tak navázal na výsledky významného mnohonárodního programu Phare Ministerstva životního prostředí ČR – Černý trojúhelník, jež byl realizován v předchozích letech.¹⁴⁵

Harmonogram realizace projektu „Jizerské hory – regenerace lesních porostů“ i celkové náklady a dotace z programu Phare CBC znázorňuje následující tabulka.

Tabulka č. 11: Projekt Jizerské hory – regenerace lesních porostů

Struktura celkových nákladů projektu		
(mil. Kč)	Projekt celkem	Phare CBC
Celkem	98,52	41,97
Harmonogram realizace projektu		
Fáze realizace		
Zahájení projektu		listopad 1996
Zahájení výběrového řízení		březen 1997
Zahájení prací		květen 1997
Ukončení prací		červen 1999

Zdroj: Kompendium přeshraničních projektů Euroregion Nisa 1991-2001

¹⁴⁵ zpracováno podle Kompendium přeshraničních projektů Euroregion Nisa 1991-2001a www.euroregion-nisa.cz (http://www.euroregion-nisa.cz/index_archiv_cz.html)

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo na základě historického vývoje přeshraniční spolupráce a její finanční podpory, objasnit její úlohu v rámci Evropské unie a vůbec celé Evropy a demonstrovat na konkrétním euroregionu a projektech v něm realizovaných důležitost přeshraniční spolupráce a využití finančních zdrojů EU na ni určených.

Z hlubší analýzy dostupné literatury a informačních a datových zdrojů vyplynulo, že přeshraniční spolupráce v Evropě sice existuje již padesát let a v podstatě od počátku je podporována Radou Evropy, avšak Evropská unie se začala touto otázkou zabývat až mnohem později, kdy po přístupu některých členských států s méně rozvinutými regiony pochopila nezanedbatelný význam regionální politiky a tedy i přeshraniční spolupráce pro integrační proces. V posledních patnácti letech ale zavedením iniciativy Interreg a externích nástrojů přeshraniční spolupráce (především Phare CBC, ale i Tacis CBC, MEDA, atd.) výrazně podpořila nárůst přeshraničních struktur v členských i nečlenských státech Evropské unie, motivovaných vidinou nemalé finanční podpory a podstatně tak přispěla k rozvoji přeshraniční spolupráce uvnitř, ale i vně EU.

Důkazem, že význam přeshraniční spolupráce v Evropské unii rok od roku stoupá, je neustále rostoucí finanční podpora iniciativy Interreg, a především její části A podporující přímou přeshraniční spolupráci, která z původních 1, 082 miliardy eur na období 1990-1994 vzrostla až na nynějších 3,266 miliard eur a tvoří tak 66 % veškeré finanční podpory v rámci iniciativy Interreg. Stejně tak i dotace na program předvstupní pomoci Phare za poslední období neustále rostly a na rozpočtové období 2000-2006 činily celých 11 miliard eur. Pokles finanční podpory části Phare CBC, která se soustředí na přeshraniční spolupráci se vysvětluje zapojením programů ISPA a SAPARD, jež některé oblasti podpory převzaly. I finanční podpora ostatních externích nástrojů přeshraniční spolupráce EU zaznamenává nárůst.

V rámci České republiky lze rovněž sledovat patrný rozvoj přeshraniční spolupráce, a to nejen podle nárůstu počtu euroregionů, které v současné době pokrývají již celé hraniční území státu, ale i na základě stoupající finanční podpory plynoucí z prostředků Evropské unie.

I zde podpora z programu Phare každým rokem rostla a v posledním roce, kdy byla pomoc čerpána (2003) dosahovala již 114,18 mil. eur. V období 1994-1999 část Phare CBC určená na přeshraniční spolupráci představovala 50% celkových přidělených prostředků Phare pro Českou republiku (34 mil. eur, tj. 1,1 miliardy Kč ročně) a stala se tak, co do rozsahu, největším programem Phare v ČR. V druhém období (2000-2006) se podíl snižoval na přibližně 25% celkového přidělu Phare (19 mil. eur, tj. 600 milionů Kč ročně), což se ale opět

vysvětluje zapojením dalších programů předvstupní pomoci ISPA a SAPARD. Na iniciativu Interreg IIIA, která v České republice na podporu přeshraniční spolupráce běží nyní, bylo Evropskou unií vyčleněno celkem 55 milionů eur, a to představuje více než 80% veškeré pomoci v rámci celé iniciativy Interreg III.

Euroregion Nisa, kterému byla v závěru této diplomové práce věnována větší pozornost, je rovněž praktickou ukázkou faktu, že podpora přeshraniční spolupráce stoupá a že prostředky na ni využitě významným způsobem napomáhají rozvoji hraničních oblastí a tím i vytvářejí lepší podmínky pro hlubší integraci v Evropské unii, ale i zbytku Evropy. Projekty „Liberec – Hrádek nad Nisou – cyklistické stezky“ a „Jizerské hory – regenerace lesních porostů“, které zde byly uvedeny příkladem, jasně demonstrují skutečnost, že spolupráce více zemí na jednom problému, přesahujícím hranice těchto států, je mnohem efektivnější a výsledek se dostaví daleko rychleji, než když každý stát usiluje o jeho vyřešení sám.

Hypotéza, že přeshraniční spolupráce je důležitým nástrojem integračního procesu v rámci členských i kandidátských zemí Evropské unie, se tedy bezpochyby potvrdila. Otázkou, která Evropské unii zůstává v této problematice k vyřešení, je sblížení, popřípadě sjednocení pravidel iniciativy Interreg a externích programů přeshraniční spolupráce a sjednocení legislativy týkající se přeshraničních struktur. To jsou hlavní problémy, kterými se Evropská unie začala v posledních letech zabývat, nicméně stále ještě nebyly zcela odstraněny a dalo by se říct, že v současné době jsou poslední velikou překážkou, která plnému rozvoji přeshraniční spolupráce brání. Lze doufat, že reforma politiky soudržnosti připravovaná Evropskou unií na rozpočtové období 2007-2013 by zavedením navrhovaného „nového evropského nástroje pro sousedství a partnerství“ a „předvstupního nástroje“ namísto všech současných externích programů přeshraniční spolupráce v této oblasti mohla přinést nemalé pozitivní změny. Rovněž plánované vytvoření tzv. „evropských uskupení pro přeshraniční spolupráci“ v rámci EU, která by měla nahradit všechny dosavadní rozličné přeshraniční struktury, by mohlo zamezit obtížím spojeným s odlišnou legislativou v jednotlivých zemích. Zda budou tyto nové nástroje skutečně účinné a zamezí současným problémům přeshraniční spolupráce však bude možno konstatovat až za několik let.

Seznam použité literatury a dalších pramenů

- (1) Hrabánková, M., Vosejpková, M. Regionální management. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích – Zemědělská fakulta, 2002. 80 s.
- (2) Halásková, M. Využívání předvstupních fondů EU pro potřeby regionů soudržnosti. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská – technická, Univerzita Ostrava – fakulta ekonomická, 2003. 140 s.
- (3) Pešek, P. Podpora rozvoje problémových regionů a předvstupní pomoc Evropské unie. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2001. 163 s.
- (4) Wokoun, R., Lukáš, Z., Kouřilová, J. Výkladový slovník regionální a strukturální politiky EU. 1. vyd. Praha: IFEC s.r.o., 2002. 168 s.
- (5) Wokoun, R. Česká regionální politika v období vstupu do EU. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze – fakulta národohospodářská, Oeconomica, 2000. 320 s.
- (6) Skokan, K. Evropská regionální politika v kontextu vstupu ČR do EU. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2003. 114 s.
- (7) Martin, A. D., Richter, K., Walcha, H. Vnitřní studie a zpráva č. 69/94 – Euroregion Neisse-Nisa-Nysa – možnosti přeshraniční spolupráce. Zittau: Euroregion Neisse. 1994. 75 s.
- (8) Perkmann, M. The Rise of the Euroregion. A Bird's eye perspective on European cross-border co-operation, Lancaster: Fakulta sociologie, Univerzita Lancaster, 2003. (dostupné na <http://www.lancs.ac.uk/fss/sociology/papers/perkmann-rise-of-euroregion.pdf>).
- (9) Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci. Brusel: Asociace evropských hraničních regionů (AEHR), Evropská komise, 2000.
- (10) Průvodce fondy Evropské unie. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2004. 145 s.
- (11) Program Phare CBC – přeshraniční spolupráce. 1. vyd. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 1998. 62 s.
- (12) Finanční zdroje Evropské unie pro Českou republiku. Praha: Informační centrum EU při Delegaci Evropské komise v ČR, 2000. 16 s.
- (13) Finanční zdroje EU poskytnuté České republice před vstupem do Evropské unie v letech 1990 – 2003. Praha: Informační centrum při delegaci Evropské komise v ČR, 2003. 51 s.

- (14) Podpora Evropské unie České republiky. Program PHARE 1990 – 2000. Praha: Delegace Evropské komise v ČR, 2003. 13 s.
- (15) Iniciativa Společenství Interreg IIIA. Praha: Odbor vnějších vztahů MMR ČR, MMR ČR, 2004. 75 s.
- (16) Euroregiony – mosty přes hranice, Euroregion Nisa, Liberec, 2003, s.10.
- (17) Euroregion Neisse-Nisa-Nysa 2003 Info listy. Liberec: Euroregion Nisa. 2003.
- (18) Kompendium přeshraničních projektů Euroregion Nisa 1991-2001 – Tvoříme budoucnost. Liberec: Euroregion Nisa. 2001. 78 s.
- (19) Přeshraniční spolupráce 1991-1999 – Tvoření nové historie. Jelenia Góra: Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Nysa, wydawnictwo Booster. 2001. 31 s.
- (20) Ročenka Euroregionu Nisa 1998 – základní informace. Liberec, Kamenz, Jelenia Góra: Český statistický úřad, Statistický úřad Svobodné země Sasko v Kamenz, Statistický úřad Jelenia Góra, 1998. 65 s.
- (21) Návrh zprávy Evropského parlamentu „O roli „euroregionů“ v rozvoji regionální politiky“ z 22. 6. 2005 [2004/2257(INI)] (dostupný na www.europarl.eu.int).
- (22) Úřední věstník Evropské unie C226, 10. 9. 2004 (sdělení Komise členským státům ze dne 2. 9. 2004).
- (23) Zpráva Komise za rok 2004 „O programu Phare, předvstupních a přechodových nástrojích“ [SEK(2005)1773] (dostupná na <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0701:FIN:CS:HTML>).
- (24) Evropská charta hraničních a přeshraničních regionů (20. listopad 1995) (dostupná na www.coe.int).
- (25) Úřední věstník Evropské unie C 143, 23. 5. 2000 (sdělení Komise ohledně iniciativy Interreg III).
- (26) Informační bulletin Evropské komise Info regio – Soudržnost na přelomu roku 2007, Generální ředitelství pro Regionální politiku, Brusel, 2004. (dostupný na http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/informat/reg2007_cs.pdf)
- (27) Finanční memorandum Národní program Phare 2003 (dostupné na <http://phare.mfcr.cz/dokumenty.htm>).
- (28) časopis Euroregion Nisa č. 1/31. 3 .2004, Nisa č. 3/ 30. 6. 2004, č. 5/31. 3. 2005 (dostupný na www.neisse-nisa-nysa.org).
- (29) Zprávy Komise 2002 a 2003 „O Phare a předvstupních nástrojích pro Kypr, Maltu a Turecko“ [COM(2005) 64, COM(2003) 497] a Výroční zpráva Komise 2001 –

Program Phare [COM(2003)97] (dostupné na <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/e50004.htm>).

- (30) Informace o finančních prostředcích k Lokálnímu řídicímu výboru 4. 4. 2006 (pracovní dokument sekretariátu Euroregionu Nisa).

Internetové zdroje

www.evropska-unie.cz

www.strukturalni-fondy.cz

www.aebr.net

www.a-e-r.org

www.integrace.cz

www.neisse-nisa-nysa.org

www.euroregion-nisa.cz

Oficiální stránky Evropské unie <http://europa.eu.int>

Oficiální stránky Rady Evropy www.coe.int

Oficiální zdroj informací o členství ČR v EU www.euroskop.cz

Oficiální stránky Českého statistického úřadu Liberec www.liberec.czso.cz

Oficiální stránky Ministerstva financí ČR www.mfcr.cz

Oficiální portál pro business a podnikání www.businessinfo.cz

Centrum pro regionální rozvoj ČR www.crr.cz

Portál regionálních informačních servisů www.risy.cz

Seznam tabulek, obrázků a příloh

Tabulka č. 1: Zdroje financování strukturálních operací	30
Tabulka č. 2: Finanční podpora Interreg a její části A	38
Tabulka č. 3: Finanční podpora Phare (v mil. eur)	42
Tabulka č. 4: Rozdělení prostředků Phare CBC 2003	51
Tabulka č. 5: Rozdělení prostředků Interreg IIIA v ČR.....	53
Tabulka č. 6: Přehled euroregionů na území ČR (seřazeny podle data vzniku).....	55
Tabulka č. 7: Program Phare CBC v české části Euroregionu Nisa	64
Tabulka č. 8: Program Phare CBC v polské části Euroregionu Nisa.....	65
Tabulka č. 9: Program Interreg II v německé části Euroregionu Nisa.....	67
Tabulka č. 10: Projekt Liberec – Hrádek nad Nisou – cyklistické stezky	70
Tabulka č. 11: Projekt Jizerské hory – regenerace lesních porostů	71
Obrázek č. 1: Alokace EU na strukturální fondy a Fond soudržnosti na období 2004-2006... 30	30
Obrázek č. 2: Euroregiony na území České republiky.....	54
Obrázek č. 3: Správní mapa Euroregionu Nisa	57
Obrázek č. 4: Organizační struktura Euroregionu Nisa	62
Příloha č.1: Seznam Euroregionů sestavený Radou Evropy	78
Příloha č.2: Mapa přeshraničních struktur v Evropě.....	82
Příloha č.3: Právní rámec Euroregionu Nisa	83
Příloha č.4: Schválené projekty FMP Interreg IIIA ČR-Sasko a ČR-Polsko (2004-2006).....	85

Příloha č. 1

Seznam Euroregionů sestavený Radou Evropy

Albánie

Euroregion Prespa/Ohrid

Belgie

Conseil de l'Estuaire de l'Escaut; Eurégion Transcanal; Eurégion Meuse-Rhin, Euregio Schedemond.

Bosna a Hercegovina

Danube-Drava-Sava, Drina-Sava-Majevisa.

Bulharsko

Euroregion na hranici mezi Bulharskou republikou a Řeckou republikou a Euroregion na hranici mezi Bulharskou republikou a Rumunskou republikou (Danube 21 Euroregion), Belasica, Nestos-Mesta euroregion, Nis-Skopje-Sofia Euroregion, známý jako Euroregion Eurobalkans.

„Bývalá jugoslávská republika Makedonie“

Belasica, Nis-Skopje-Sofia euroregion, známý jako euroregion Eurobalkans, Prespa/Ohrid.

České republika

Euroregion Šumava-Bavorský les; Euroregion Egrensis; Euroregion Krušnohoří; Euroregion LABE/ELBE; Euroregion Neisse-Nisa-Nysa; Euroregion Glacensis; Euroregion Praděd; Euroregion Tešínské Slezsko.

Dánsko

Euroregion Baltic, Baltic Sea Seven Islands Cooperation.

Estonsko

Euregio Pskov-Livonia, Helsinki-Tallin Euregio, Baltic Sea Seven Islands Cooperation, Harju County, Peipsi Centre for Transboundary Cooperation.

Finsko

Euregio Karelia, Finnish-Estonian Cooperation “3 + 3”, Helsinki-Tallin Euregio, Finnish Regional Councils, the North Calotte Council, the Kvarken Council, the Mittnorden Committee, the Islands Committee, the Tornio River Valley Council, Regional Council of Southwest Finland, the Harju County, Baltic Sea Seven Islands Cooperation.

Francie

L'Euregio Meuse-Rhin, Conférence Franco-Germano-Suisse du Rhin Supérieur, EuRegio SaarLorLuxRhin, Euregio Schedemond, Regio TriRhena.

Chorvatsko

Danube-Drava-Sava.

Itálie

Regio Insubrica.

Lotyšsko

Nordic Council of Ministers, Euroregion Baltic, Euregio Pskov-Livonia, Euroregion Saule, Euroregion Country of Lakes, Euroregion Sesupe.

Litva

Nordic Council of Ministers, Euroregion Nemunas; Euroregion Baltic, Euroregion Bartuva, Euroregion Country of Lakes, Euroregion Sesupe, Euroregion Saule.

Lucembursko

EuRegio SaarLorLuxRhin.

Moldávie

Lower Danube, Upper Prut, Siret-Prut-Nistru, Dunarea de Jos, Prutul de Sus.

Německo

Ems Dollart Region, EUREGIO Rhein-Maas-Nord, EUREGIO Maas-Rhein, Baltic Sea Seven Islands Cooperation, EuRegion Saar-Lor-Lux Rhein, CIMAB (Community of Interests Breisgau, central Alsace), Freiburger Regiogesellschaft, Euregio Salzburg-Berchtesgadener Land/Traunstein, Inn-Salzach-EuRegio, EURegio Pomerania; EuRegion Spree Neisse-Bober; EuroRegion Neisse; EuroRegion Egrensis; EuroRegion PRO EUROPA VIADRINA; EURORegion Elbe-Labe; EuroRegion Erzgebirge; EuroRegion Krusnohory; Euregio Bayerischer Wald Böhmerwald, Regio TriRhena.

Nizozemí

Eems-Dollard Regio, Euregio, Euregio-Rijn-Waal, Euregio Rijn-Maas-Noord, Euregio Maas-Rijn, Benego, Euregio Benelux-Middengebied, Euregio Scheldemond.

Norsko

ARKO in the Arvika/Konsvinger region.

Polsko

Nysa, Nisa, Neisse Euroregion, Karpacki (Carpathian) Euroregion, Sprewa-Nysa-Bober (Spree-Neisse-Bober) Euroregion; Pro Europa Viadrina Euroregion, Tatry (Tatra)

Euroregion; Bug Euroregion, Pomerania Euroregion, Glacensis Euroregion, Niemen (Nieman) Euroregion, Euroregion Sesupe, Cieszyn (Tesin) Silesia Euroregion.

Rakousko

Inn-Euroregion; Inn-Salzach Euregio; Euroregio Bayerischer Wald-Böhmerwald/Sumava; Euregio Salzburg-Berchtesgadener Land/Traunstein; Euroregion Tirol; Euroregio Allgäu-Ausserfern-Kleinwalsertal/Bregenzwald; Euregio Zugspitze-Wetterstein-Karwendel; Euregio Inntal; Nova Raetia; Euroregion Tirol-Südtirol-Trentino; Internationale Bodenseekonferenz, West Pannonia Euregio.

Rumunsko

Carpathian Euroregion, Danube-Kris-Mures-Tizza (DKMT), Danube 21, Siret-Prut-Nistru, Upper Prut, Lower Danube.

Rusko

Nordic Council of Ministers, Euroregion Baltic, Euregio Pskov-Livonia, Euregio Karelia, Euroregion Saule, Peipsi Centre for Transboundary Cooperation, Euroregion Country of Lakes.

Řecko

Euroregion Belasica, Nestos-Mesta, Prespa/Ohrid, The Carpathian euroregion, West Pannonia Euroregion., Danube-Drava-Sava, Danube-Kris-Mures-Tizza (DKMT), Ister-Granum Eurorégion.

Slovenská republika

Euroregion Tatry, Carpathian Euroregion, Euroregion Pomoravie, Euroregion Beskydy, Euroregion Bílé-Biele Karpaty, Euroregion Váh-Dunaj-Ipel, Euroregion Ipel'-Ipoly, Euroregion Neogradiensis, Euroregion Slaná-Rimava, Euroregion of Podunajský Trojstopok, Euroregion Kras, Ister-Granum Eurorégion.

Slovinsko

Žádné „euroregiony“.

Srbsko a Černá hora

Danube-Kris-Mures-Tizza (DKMT); Danube 21, Drina-Sava-Majejica, Nis-Skopje-Sofia euroregion, známý jako euroregion Eurobalkans.

Španělsko

Eurorégion Languedoc-Roussillon/Midi-Pyrénées/Comunidad Autónoma de Catalunya.

Švédsko

Barents Euro-Arctic Council, The Tornedalen Council, The Kvarken Council, The Central Northern Committee, ARKO in the Arvika/Konsvinger region, Østfold-Bohuslän, Bornholm and Southwestern Skåne, Baltic Sea Seven Islands Cooperation, Euroregion Saule.

Švýcarsko

Regio Raetia Nova; Regio TriRhena.

Ukrajina

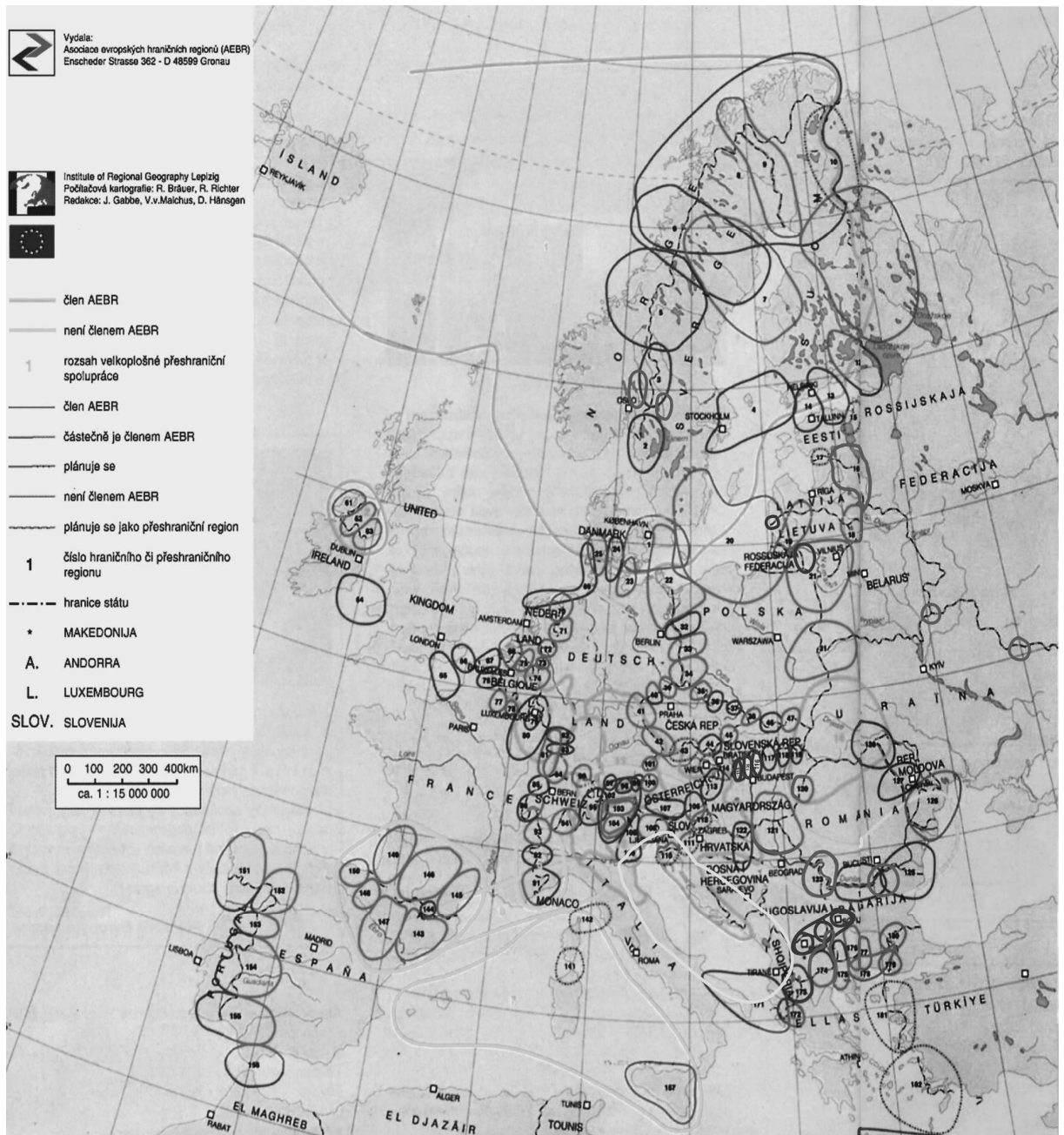
Carpathian Euroregion; Bug Euroregion, Upper Prut, Lower Danube, Euroregion Ukraine.

Velká Británie

Kent/Nord-Pas de Calais("Transmanche Region"); East Sussex/Seine-Maritime/Somme ("Rives-Manche Region"); Euroregion Kent/Nord-Pas de Calais/Belgium.

Příloha č. 2

Mapa přeshraničních struktur v Evropě

V roce 2000 se v Evropě nacházelo celkem 183 přeshraničních struktur.

Do Roku 2002 jich přibýlo dalších 12 a celkový počet tím vzrostl na 195.

Příloha č. 3

Právní rámec Euroregionu Nisa

Dvoustranné smlouvy a dohody:

- Smlouva mezi Polskou republikou a Spolkovou republikou Německo o potvrzení aktuálních hranic mezi nimi ze dne 14. listopadu 1990;
- Smlouva mezi Polskou republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrých sousedských vztazích a přátelské spolupráci ze dne 17. června 1991;
- Dohoda mezi vládou Polské republiky a vládou Spolkové republiky Německo o regionální a pohraniční spolupráci ze dne 17. června 1991 (formou výměny not);
- Smlouva mezi Polskou republikou a Spolkovou republikou Německo o spolupráci v oblasti vodního hospodářství na hraničních vodách ze dne 19. května 1992;
- Smlouva mezi Polskou republikou a Československem o dobrém sousedství, solidaritě a přátelské spolupráci ze dne 6. října 1991;
- Dohoda mezi vládou Polské republiky a vládou České republiky o přeshraniční spolupráci podepsaná ve Warszawie dne 8. září 1994;
- Smlouva mezi vládou Polské republiky a vládou České republiky o malém hraničním styku podepsaná v Praze dne 17. ledna 1995.

Regionální dohody:

- „Rámcová dohoda Euroregionu Nisa“ schválena Radou Euroregionu v Liberci dne 29. února 1992 (usnesení č. 4/1/92 a usnesení č. 1/2/92 o prodloužení dohody ze dne 24. října 1992);
- „Rámcová dohoda o spolupráci v Euroregionu Nisa“ schválena Radou Euroregionu v Jablonci n/Nisou dne 19. března 1994 (anulovala dohodu ze dne 19. února 1992);
- Všeobecné memorandum a podrobná memoranda. Konference v Zittau ve dnech 23.-25. května 1991;
- Rámcová dohoda o spolupráci Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa v Bad Muskau dne 11. března 1995;
- Memorandum účastníků konference „5 let Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa“, Jelenia Góra-Cieplice, 29.-30. listopadu 1996.

Statuty:

- „Statut Sdružení polských obcí Euroregionu Nisa“ schválen I. Národní konferencí polských obcí Euroregionu Nisa dne 3. října 1992;
- „Statut Regionálního komunálního sdružení měst a obcí severních Čech“, dne 28. srpna 1991, Liberec;
- „Statut Komunálního sdružení Euroregionu Nisa“, dne 18. prosince 1991, Görlitz.

Stanovy:

- „Stanovy Rady Euroregionu Nisa“ schváleny Radou Euroregionu v Liberci dne 29. února 1992;
- „Stanovy Sekretariátu Euroregionu Nisa“ schváleny Radou Euroregionu v Liberci dne 29. února 1992;
- „Stanovy pracovních skupin Euroregionu Nisa“ schváleny Radou Euroregionu v Jeniej Górze dne 24. října 1992;
- vnitřní stanovy každé strany.

Příloha č. 4

Schválené projekty Fondu malých projektů Interreg IIIA ČR-Sasko a ČR-Polsko (2004-2006)

FMP Interreg IIIA ČR-Sasko

LŘV 19.4.2005		
Název projektu	Žadatel	výše grantu v €
Mistrovství Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa v házené juniorů	LIBEREC HANDBALL	1 580,77 48 000,- Kč
Školský informační portál Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa	Euroregion Nisa, regionální sdružení	7 286,35 221 250,- Kč
		8867,12
		269 250,- Kč

LŘV 18.7.2005		
Název projektu	Žadatel	výše grantu v €
"Evropská turistická trasa" - Přírodní park Žitavské hory (D) - Lužické hory a okolí (CZ)	Svazek obcí Novoborská	5 380,24 163371,-Kč
"Evropská turistická trasa" - Přírodní park Žitavské hory (D) - Lužické hory a okolí (CZ)	Mikroregion Podralsko	5 123,17 155 565,-Kč
Workshop - Most pro pěší „Bod Trojzemí Hrádek nad Nisou- Bogatynia- Zittau“	Město Hrádek nad Nisou	2 652,73 80 550,- Kč
Sischkola	ZŠ Lidická Hrádek n. Nisou	6915,85 21 0000,- Kč
Česko-německé workshopy o budoucích perspektivách Šluknovského výběžku a saského příhraničí	Společnost pro trvale udržitelný rozvoj Šluknovská	3 766,67 114 375,- Kč
10. jubilejní slavnost Hamerského jezera	Obec Hamr na Jezeře	3415,45 103 710,- Kč
		27254,11
		827 571,-Kč

Název projektu	Žadatel	výše grantu v €
Společná prezentace Přírodní park Žitavské hory -Lužické hory/ mikroregion Podralsko/	Mikroregion Podralsko, Mimoň	5 225,42 158 670,- Kč
Dejme křídla fantazii - přeshraniční předškolní vzdělávání formou "her a prožitku"	Mateřská škola Klíček Nový Bor	3210,93 97 500,- Kč
S lamami přírodou po starých obchodních cestách	BORUDO o.S., Hrádek nad Nisou	5 488,22 166 650,- Kč

Nová Hřebenovka - tři země, jeden cíl	Nisa o.p.s., Rychnov u Jablonce nad Nisou	7309,17 221 943,- Kč
S chutí do školní jídelny	Venkovský prostor o.p.s. Liberec	3 335,04 101 269,- Kč
		24 568,78 746 032,- Kč
Celkem		60 690,01 € 1 842 853,- Kč

LŘV 8.12.2005		
Název projektu	Žadatel	výše grantu v €
Integrativní divadelní workshopy na obou stranách hranice / Integrative Theaterworkshops diesseits und jenseits der Grenze	Ústav sociální péče, Horní Poustevna	2718,43 82 545,-Kč
"Power žena 2006" - biografická práce s mentálně postiženými ženami / "Powerfrau 2006" - grenzüberschreitende Biografiearbeit mit geistig behinderten Frauen	Ústav sociální péče, Horní Poustevna	1053,53 31991,-Kč
Rada letáků: Euroregion Neisse-Nisa-Nysa - co je, čím je zajímavý, Flyer-Serie: Euroregion Neisse-Nisa-Nysa: Was macht sie aus - was macht sie interessant?	Euroregion Nisa, regionální sdružení	3951,92 120000,- Kč
Schkola Rumburk - Oberland	Základní škola Pastelka, o.p.s., Rumburk	7485,59 227300,- Kč
Celkem LRV 8.1 2.2005		15209,47 461 836,- Kč
CELKEM		75899,48 2304689,- Kč

LŘV 24.1 .2006		
Název projektu	Žadatel	výše grantu v €
Aktivně skrz Trojmezi	Mikroregion Hrádecko - Chrastavsko	1234,97 37500,-Kč
Zajištění digitální mapy pro německé a české území ERN	Liberecký kraj, U Jezu 642, Liberec	2736,50 83093,-Kč
Celkem LŘV 24.1. 2006		3971,47 120593,-Kč
CELKEM		79870,95 2425282,-Kč

FMP Interreg IIIA ČR-Polsko

LŘV 8.1 2.2005		
Název projektu	Žadatel	výše grantu v €
Euroregion Propag - propagace aktivit Eurocentra Jablonec nad Nisou s.r.o. na podporu rozvoje česko-polské spolupráce	Eurocentrum s.r.o., Jablonec nad Nisou	9246,25 280763,-Kč
Euroregion Foto - podpora rozvoje turistického ruchu v české a polské části Euroregionu Nisa	Eurocentrum Jablonec nad Nisou s.r.o.	19731,14 599 136,-Kč
Nová Hřebenovka - tři země jeden cíl (ČR-Polsko)	Nisa o.p.s., Rychnov u Jablonce nad Nisou	8994,92 2731 31,-Kč
Celkem		37972,31 11 53030,- Kč

LŘV 24.1. 2006		
Název projektu	Žadatel	výše grantu v €
Česko-Polská hospodářská spolupráce	Okresní hospodářská komora v Jablonci nad Nisou	17184,67 521813,-Kč
Týden bezpečnosti a sportu	Město Jilemnice	4 939,90 150000,-Kč
Celkem		22124,57 671813,-Kč
CELKEM		60096,88 1824843,-Kč